Kopijos jau padarytos

SVETUR

1945.XI.20 LEIDŽIA LIETUVIAI STOCKHOLME Ns. 7.

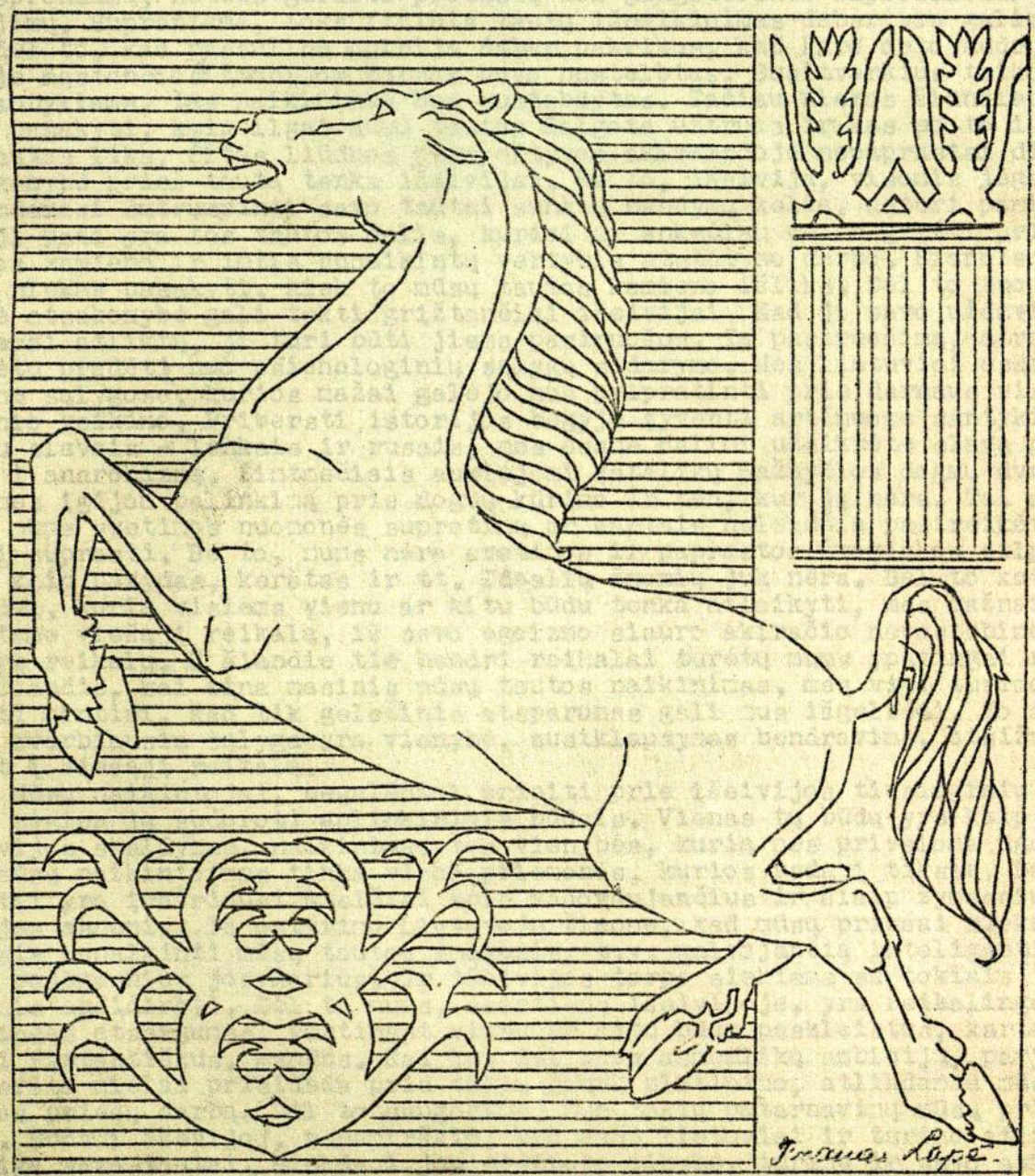

MŪSŲ KELIAS - VIENYBĖ

Dabar mūsų tautai tenka pergyventi bene sunkiausius jos istorijoje laikus. Ir senovėje atsitikdavo, kad Lietuvą užpuldavo atėjūnai, pasiryžę ją sunaikinti. Tačiau anų laikų naikinimo priemonių negalima su dabartinėmis. Be to , dabartiniai atėjūnai mus tiesiog parbloškia savo skaičium, savo medžiagine persvara ir, kas dar blogiau, naujoviškais naikinimo metodais, kur iš žudomųjų reikalaujama, kad jie patys išsikastų sau duobes. Kova su tokiais atėjūnais mums grėsia visišku mūsų tautos išnaikinimu. Išnaikinus tautą, jau nebegali būti kalbos apie Lietuvos atstatymą. Mūsų laiku tarptautinis gangsterizmas yra dabar kaip tik pasukęs šiuo mažesnių tautų naikinimo keliu. Prieš demokratijos iškeltą tautų apsisprendimo dėsnį jis stato fizinį tautų išnaikinimą. Neliks tautos - nebus kalbų apie apsisprendimą, neteks girdėti protestų dėl gangsterinio imperializmo užsimojimų. Suprantama, toks fizinis tautų išnaikinimas dabar yra galimas tik dėl to, kad pasaulinė opinija dabar pakrikus, kad karo meto audrų sukuryje mąstančios žmonijos balsas buvo nustelbtas. Susitvarkius taikos meto santykiams, tas naikinimas bus sustabdytas. Tačiau niekas šiandien negali pasakyti, kaip ilgai mūsų tautos Golgota užtruks ir kas po to iš mūsų tautos liks. Šitos liūdnos perspektyvos akivaizdoje nepaprastai didelė atsakomybė prieš tautą tenka išeivijai. Be to, išeivija, visomis jėgomis rūpindamasi sutrumpinti savo tautai sunkių bandymų kelią, neturi pamiršti, kad ji pati yra tos tautos dalis, kuriai ar anksčiau reiks grįžti prie tautos kamieno ir imtis sunaikintų vertybių atstatymo darbo. Šiandien negali niekas pasakyti, kiek to mūsų tautos kamieno išliks. Dėl to tuo didesnė atsakomybė gali tekti grįžtančiai išeivijai. Kad ji savo uždavinius tinkamai atliktų, ji turi būti jiems pasiruošus. Tą pasiruošimą, atrodo, reikėtų pradėti nuo psichologinių sąlygų sudarymo. Mes lietuviai esame gyvenę sąlygose, kurios mažai galėjo mus pripratinti prie darnaus visuomeninio veikimo. Priversti istorijos bėgyje gyventi artimuose santykiuose su slavais - lenkais ir rusais, mes esame dalimi užsikrėtę slavų palinkimu į anarchizmą. Šimtmečiais auklėjami katalikų Bažnyčios dogmų dvasioje, mes įgijom palinkimą prie dogmų kūrimo ir ten, kur jų nėra. Tai apsunkina mums svetimos nuomonės supratimą ar kartais neleidžia pasireikšti norui suprasti. Be to, mums nėra svetimos ir paprastos žmogiškos silpnybės, kaip pavydas, kerštas ir tt. Idealių žmonių juk nėra. Dėl to kovoje už būvį, kurią visiems vienu ar kitu būdu tenka atlaikyti, mes dažnai pamirštame viešąjį reikalą, iš savo egoizmo siauro akiračio nepastebime bendrų reikalų. O šiandie tie bendri reikalai turėtų mums ypatingai rūpėti. Šiandie, kai eina masinis mūsų tautos naikinimas, mes visi turime persiimti mintimi, kad tik geležinis atsparumas gali mus išgelbėti. To atsparumo svarbiausia sąlyga yra vienybė, susiklausymas bendravime, atsižvelgiant į viešąjį reikalą.

Mūsų naikintojai, negalėdami prieiti prie išeivijos tiesioginiu keliu, nėgina ją sudoroti aplinkiniais būdais. Vienas tų būdų yra kaip tik išeivijos skaldymas, naikinimas tos vienybės, kurią mes privalome ūgdyti. Čia mūsų naikintojams tinka visos priemonės, kurios veda į tikslą. Dažniausia tai yra įvairiausi šmeižtai apie vadovaujančius ir šiaip žymesnius išeivijos asmenis. Iš patyrimo Lietuvoje žinome, kad mūsų priešai siekė pirmiausia sunaikinti mūsų tautos smegenis, t.y. galvojančią inteligentiją ir ypač pajėgesnius jos narius. Ir išeivijos tarpe siekiama su tokiais "smegeninis"apsidirbti. Dėl to mums, esantiems išeivijoje, yra reikalingas ypatingas atsargumas, vertinant vienu ar kitu būdu paskleistus, kartais labai fantastiškus, gandus. Kai kas dėl savo asmeniškų ambicijų, pavydo ar keršto nielai prisideda prie tokių gandų platinimo, atlikdamas mūsų tautos priešų darbą. Dėl to saugokimės nuo tokių patarnavimų mūsų priešams. Būdami išeivijoj, nepamirškim, kad esam lietuviai ir turime atlikti pareigą savo tautai. Siekdami jos didžiojo tikslo, turime ir savo asmeniškuose santykiuose vadovautis ne siaurais egoistiniais, bet viešojo reikalo sumetimais. Tuomet priešai neįsibraus į mūsų tarpą, mūsų pajėgos išliks vieningos, ir mes greičiau pasieksime didįjį tautos tikslą.

Mūsų kelias į laisvę yra susiklausymas ir vienybė!

LATVIŲ NEPRIKLAUSOMYBĖS ŠVENTĘ MININT

Šįmet lapkričio 18 broliška latvių tauta pirmą kartą minėjo savo nepriklausomybės sukaktį tik išeivijoj. Šiuo atžvilgiu latviai anksčiau buvo kik kitose sąlygose, negu mes lietuviai. Jie iki karo pabaigos turėjo dalį savo žemės, nors ir vokiečių okupuotą, bet kurioje jie galėjo nekliudomi pagiedoti savo tautos himną. Šįmet nepriklausomybės sukakties dieną jau visoje Latvijoje buvo įsiviešpatavusi, kaip ir Lietuvoje, klaiki tyla. Likę savo tėvynėje latviai galėjo tik mintyse paminėti šią nepanirštiną savo tautos istorijoje dieną. Ir nekyla abejojimų, kad tos mintys siekė perkelti likusią tėvynėje latvių tautos dalį nuo žiaurios tikrovės į svajonių pasaulį, svajonių apie laisvą, nepriklausomą gyvenimą, kurį negailestingas priešas iš tautos paveržė. Ar grįš kada tos šviesios, saulėtos dienos, kada pikti atėjūnai bus priversti iš Latvijos pasitraukti, ir tikrasis krašto šeimininkas galės be baimės dirbti, be baimės laukti laimingo rytojaus?

Tuos klausimus statome šiandie ir mes lietuviai. Baltijos tautų likimas po pirmojo pasaulinio karo pasidarė stebėtinai bendras net iki smulkmenų. Drauge šios tautos išėjo į nepriklausomybę, drauge susilaukė tos nepriklausomybės pripažinimo, drauge buvo priimtos į pilnateisių tautų šeimą, drauge dirbo savo ir žmonijos gerovei. Ir kai atėjo antrojo pasaulinio karo sukeltų bandymų laikas, Baltijos tautos vėl drauge susilaukė žiauraus, bet bendro iki smulkmenų likimo. Jos buvo vienodu būdu prigautos, vienodu būdu terorizuojamos ir naikinamos. Dėl to ir šiandien, galvojant apie ateitį, nes negalime nė kiek suabejoti, kad ir tolimesnė Baltijos tautų ateitis bus bendra. Jeigu joms teks susilaukti šviesaus rytojaus, tai tas rytojus ateis visoms trims kartu. Iš to turi kilti ir šių tautų pastangų bendrumas jų bendram tikslui siekti. Estai, latviai ir lietuviai turi sudaryti šiandien nelyginant vieną tautą, nes jų rūpesčiai yra bendri ir vienodi.

Ir kai broliai latviai mini savo laisvės dieną, su baime žiūrėdami į neaiškų rytojų, mes visa siela esame su jais. Juk ir mūsų viltys yra bendros! Ir, kalbėdami apie tas viltis, mes norime šiandien savo broliams iš širdies gilumos pasakyti: "Broliai, nenusiminkite. Mes dar išvysime laisvę!" Ir tikrai, mes negalime įsivaizduoti, kad susitvarkęs po karo pasaulis galėtų ilgai kęsti tokią neteisybę. Blaiviai vertindami paskutinių metų istorijos bėgį, mes negalime nepastebėti, kad mūsų laikų idealogiją per daug yra paveikusi pernelyg greitai išaugusi technika. Bet kuris, kad ir nedidelis būrys žmonių, paėmęs į savo rankas visus moderninius ginklus, gali susidoroti su beginklių žmonių masėmis. Iš to demokratijai nuolatinis pavojus iš valdžios ištroškusių grupių pusės. Iš čia įsigalėjimas "totalinių" siekimų kai kuriuose kraštuose. Moderninė technika visai subagatelizavo individo reikšmę. Jis verčiamas būti robotu kolektyvinio prado sąskaiton. Komunizmas, fašizmas, nacionalsocializmas - tai visi tos pačios rūšies reiškiniai. Jie atsirado, galima sakyti, kaip reakcija prieš įsigalėjusį praėjusiame šimtmety individualizmą, o technika padėjo jiems paplisti, nes nieko nėra lengvesnio, kaip moderniniais ginklais priversti nusilenkti beginkles mases. Šita reakcija prieš individualizmą antrojo pasaulinio karo metu persimetė ir į tarptautinį gyvenimą. Ir čia pradėta technikos pagalba spręsti tautų reikalus. Atskirų individų vaidmenį čia teko vaidinti tautoms, kurias taip pat norėta paversti robotais totalinės mašinos darbe. Tokiais robotais dabar verčiamos tapti Baltijos tautos. Pasipriešinimas čia taip pat iššaukia sunaikinimą, kaip ir atskirų individų totalinėje valstybėje... Tačiau ar tuo keliu eina žmonijos pažanga? Ar "aukščiausia visuomeninio bendravimo forma" - valstybė yra skirta tam, kad nustatytų žmonių bendravimo idealus? Ar tankas ir bombonešis ateityje turės pakeisti tame bendravime visus ligšiolinius pradus? Aišku, kad ne!

Kaip ligotas, nesveikas reiškinys, laikinai atsiradęs,"totalizmas" išnyks taip greitai, kaip jis atsirado, o su juo taip pat išnyks ir ta letena, kuri spaudžia šiandien Baltijos tautas. Minėdami broliškos latvių tautos nepriklausomybės sukaktį, norim jai ir sau palinkėti, kad tai įvyktų galimai greičiau.

GINČAS DEL ATOMŲ ENERGIJOS PASLAPTIES

Nuo to laiko, kai prezidentas Trumanas paskelbė pasauliui apie atrastą Amerikoj galimumą panaudoti paslėptą atomuose energiją, kilo dėl to panaudojimo paslapties nemažas nemažas ginčas. Kai kurie arčiau tos paslapties stovėję mokslininkai iškėlė viešumon, kad negirdėti energijos kiekiai, kurie slypi atomų viduje, grąso sunaikinti visą dabartinę civilizaciją ir net visą žmoniją, jeigu tie kiekiai bus panaudoti karo reikalams. Pačioje Amerikoje 192 mokslininkai iš Kalifornijos Technologijos Instituto įteikė prezidentui Trumanui ir Kongresui raštą, nurodydami, kad atomų energijos paslaptis anksčiau ar vėliau bus susekta ir kituose kraštuose, kad jau dabar einančios varžytinės tarp įvairių kraštų mokslininkų šioje srityje ir kad jeigu nebus imtasi žygių uždrausti atomų energijos panaudojimą karo reikalams, tai žmoniją laukiąs pasibaisėtinas likimas. Tuo tarpu Sovietuose ir Anglijoj buvo viešai reikalaujama, kad atominės energijos paslaptis būtų išduota karą laimėjusiems sąjungininkams. Tokio išradimo nuslėpimas turįs, girdi, sukelti nepasitikėjimą ir dėl to politiniais sumetimais yra nepageidaujamas, ypač šiuo momentu, kai reikia imtis taikos darbo. Tačiau Amerikos visuomenė, gerai matydama, kas dedasi dadar Europoje, paabejojo dėl galimumo išduoti atomų energijos paslaptį į Europą. Pagaliau prezidentas Trumanas, dėstydamas savo dvyliką punktų, atvirai pareiškė, kad šiuo momentu Amerikos vyriausybė neranda galimumo tą paslaptį atskleisti, nebent jos teorinėje, t. y. mokslinėje dalyje. Lapkričio 9 į Washingtoną išvyko britų ministeris pirmininkas Attlee, kuris kelias dienas tarėsi su prezidentu Trumanu dėl atominės energijos panaudojimo, ir lapkričio 16 dieną Washingtone buvo paskelbta tuo reikalu deklaracija, kurią pasirašė Trumanas, Attlee ir Kanados ministeris pirmininkas Mackenzie King. Pagal šią "atomų deklaraciją" tuo tarpu numatytos tik moksliškos informacijos. Pati technika bus "sutarptautinta" tik po to, kai bus sudarytos pakankamos taikos garantijos, t. y. kai bus įsitikinta, kad atomų energija nebus panaudota karo reikalams. Tam tikslui bus sudaryta tarptautinė komisija, kuri Tautų Sąjungos ribose kontroliuos ir valdys atominės energijos taikymą. Tuo būdu valstybės, kurios norės išnaudoti atomų energiją, turės atitikti tam tikras sąlygas, kurių svarbiausia, kad ta energija bus naudojama tik taikingiems tikslams. Sovietų Sąjungos Komisarų Tarybos pirmininkas Molotovas, kalbėdamas lapkričio 6 d. 28 metinių spalių revoliucijos sukakties proga pareiškė, kad Sovietų Sąjunga "taip pat išnaudos atomų energiją ir pasigamins sau daug kitų dalykų". Taigi ginčas, atrodo, bent tuo tarpu jau išspręstas.

- o -

Stockholm, lapkričio 16. Du atominės energijos tyrinėtojai, austrų profesorius Wolfgang Pauli ir vokiečių profesorius Otto Hahn, gavo Nobelio premijas.

Šių metų literatūros Nobelio premiją gavo čilietė rašytoja Gabrielė Mistral.

- o -

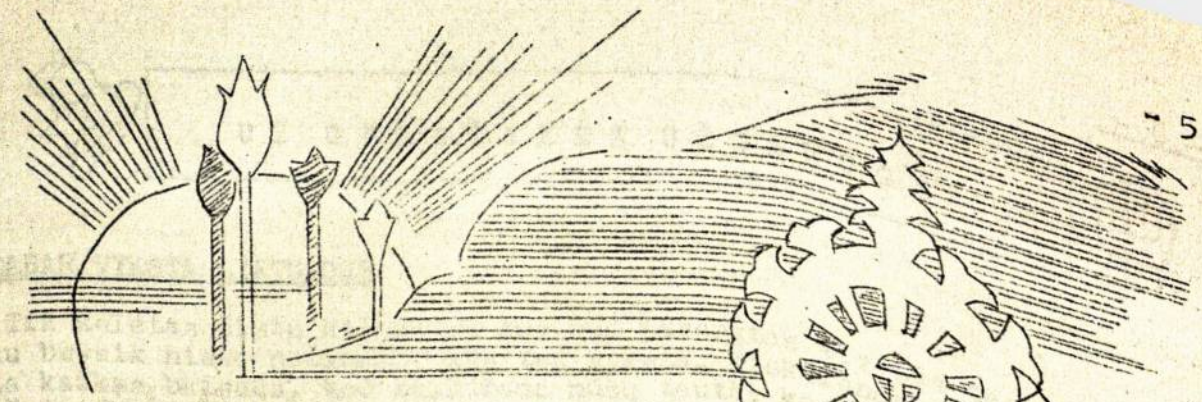

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

L I E T U V A !

Lietuva, Lietuva, tu kaip saulė gyva
Ir už rudenio debesio juodo.
Tu benamių sūnų už kalvų ir kalnų
Ir daina, ir viltis, ir paguoda.

Tavo lygūs laukai, tavo pievų takai,
Tavo vasaros aukštas dangus
Šauks mane ir vilios - atgalios, atgalios,
Širdį skels, tartum varpas žvangus.

Be tavų spindulių, tavo žemės kelių
Man pailso kelionėje kojos.
Ir akis atsigaus laisvėj tavo dangaus
Ir širdis plaks tik tavo šilojuos.

Daug ištremta sūnų už Altajaus kalnų,
Daugel krito kovoj dėl tavęs,
Jų mirtis ir kančia, mūsų kelias nakčia
Tavo laisvės rytojų pašvęs...

/Iš neišspausdintos knygos
"Svetimi kalnai"/

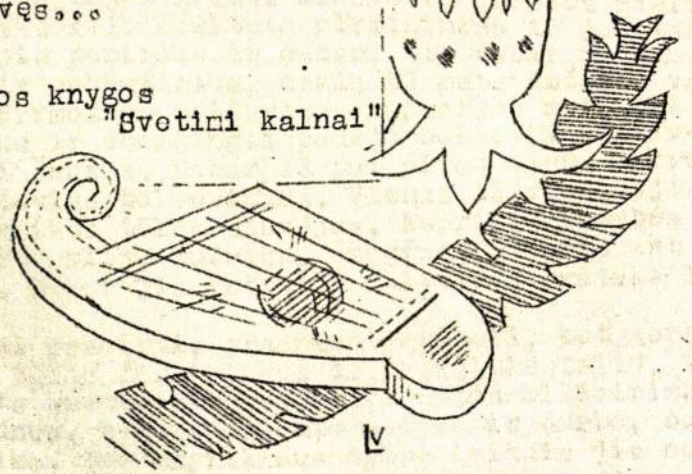

UŽ GELEŽINĖS UŽDANGOS

KAS DABAR VYKSTA LIETUVOJE

Tik keletas šimtų kilometrų mus nuo pavergtos tėvynės teskiria. Mes tačiau beveik nieko nežinome, kas ten vyksta. Kiekvienas jaučiame, kad ten vyksta kažkas baisaus, kad naikinama mūsų tautą, kad žudomi žmonės vien tik už tai, kad jie lietuviai. Pasauliui gi skelbiama, kad visa mūsų tauta, visi Baltijos kraštų žmonės nepaprastai dėkoja Sovietų Sąjungai už išlaisvinimą. Teisingai vienas Londono laikraštis, rašydamas apie bolševikų žiaurumus Baltijos valstybėse, pažymi, kad žodis "išlaisvinimas" dar niekuomet nebuvo taip piktai ir melagingai panaudotas, kaip šiandieną.

Tačiau retkarčiais pavyksta bolševikinį pasaulį slepiančią geležinę uždangą truputį pakelti ir žvilgterėti, kas už jos vyksta. Štai, šią vasarą iš Lietuvos pabėgo ir su dideliais nuotykiais į vakarinių sąjunginink ų užimtas Vokietijos sritis atvyko keli jauni lietuviai iš Šiaurės Lietuvos. Iš tų apylinkių - Linkuvos, Vaškų, Joniškėlio valsčių - jie papasakojo nemaža dalykų, kurie leidžia susidaryti apie antrąją bolševikų okupaciją bent apytikrį vaizdą ne tik toje apylinkėje, bet ir visoje Lietuvoje. Tie jauni vyrai, gerai pažįstami užrašiusiam šiuos jų pasakojimus, papasakojo apie vietas ir žmones, kuriuos šiuos pasakojimus užrašiusis taip pat gerai pažįsta. Todėl čia pateikiamos žinios yra visiškai tikros ir nieku neperdėtos. Gaila, tos žinios siekia tik š.m. vasario 16 dienos, kada minėtieji lietuviai iš Lietuvos pabėgo.

"Jie atvyko..." - Bolševikai į Vaškus atvyko su keliais tankais nuo Joniškėlio pro gruzdžių bažnytkaimį. Atvykę į tą ištuštėjusį miestelį, bolševikai tuoj susirišo su vietiniais komunistais bei skundikais ir ėmė ieškoti keletos asmenų. Vieną surado ir suėmė, kitų nerado. Po to kokį mėnesį nieko neieškojo, o tik organizavosi.

Pirmiausis buvo sudarytas Vaškų valsčiaus vykdomasis komitetas. Jo priešaky atsistojo iš Sovietų Sąjungos grįžęs miestelio kurpius Bielinis. Jis jau 1940-41 metais buvo vykdomojo komiteto pirmininkas ir jau tada pasižymėjo savo žiaurumu. Toks jis pasirodė ir dabar, tik dabar nemėgo rodytis žmonėms, kaip ir dabartinis sekretorius, kokių 22 metų amžiaus vyrukas, grįžęs iš vokiečių kalėjimo. Pirmosios bolševikų okupacijos metu jis buvo Vaškų kompartijos pirmininku ir energingai padėjo bolševikų enkavedistams išvežimo dienomis gaudyti žmones. Dabar iš pat pirmų dienų sekretorius ėmėsi darbo - įskundinėti lietuvius bolševikams. Vienas iš vykdomojo komiteto narių yra apie 40 metų amžiaus tūlas siuvėjas. Nepriklausomybės laikais jis buvo žinomas kaip girtuoklis, mušeika, žmogžudys, turįs ant savo sąžinės keletą žmonių gyvybių. Dabar jis aktyviai dalyvauja kratose ir suėmimuose.

Miliciininkai, visai naujai paskirti, yra neuniformuoti, bet gerai ginkluoti. Jų tarpe minėtinas tūlas darbininkas iš Vaškų miestelio, tik dabar pasidaręs bolševiku ir pats suėmęs savo švogerį. Kitas miliciininkas, 28 metų amžiaus tūlas kurpiaus sūnus, neturėjo jokio verslo ir darbo, buvo žinomas kaip girtuoklis ir mušeika. Dar nepriklausomybės laikais jis nužudė vieną žmogų. Visi miliciininkai atrodo kaip tipingi žulikai.

Pirmieji "žygiai". Enkavedistai į Vaškus atvyko 1944 rugsėjo 15. Jų būriai stovi Vaškuose ir Barysų, Vaineronių, Norių, Jovidonių, Nakvosų ir Noriūnų sodžiuose. Per trumpą laiką 1944 metų pabaigoje enkavedistai Vaškų valsčiuje suėmė virš šimto žmonių, kurie buvo žinomi, kaip rimti, ra-

mūs , padorūs gyventojai. Daugelis iš jų buvo suimant nušauti ar šautuvų buožėmis užmušti, kadangi mėgino bėgti ar priešintis. Tie žmonės buvo suimti bei nužudyti tik per pirmuosius septynis antrosios bolševikų okupacijos mėnesius nedideliame Vaškų valsčiuje, esančiame toli nuo didesnių Lietuvos centrų. Reikia manyti, kad enkavedistų teroras neaplenkė nė vieno Lietuvos valsčiaus ir kaimo. Baisu darosi palyginamai paskaičiavus, kad tas teroras Lietuvos kaimuose ir miestuose galėjo paliesti bent 30.000 lietuvių, jau nekalbant apie tuos, kurie buvo suimti ar nužudyti didesniuose Lietuvos miestuose.

Kad visoj Lietuvoj ėjo suėmimai ir žudymai, matyt iš pradžioj minėto Londono laikraščio korespondencijos. Tas laikraštis /The Weekly Rewiew/ rašė dar šių metų pradžioje:

"Kas vyko srityse, atsidūrusiose fronto užpakaly ir užviešpatautose NKVD, yra tiesiog neaprašoma. 400 Kauno intelektualų buvo sušaudyti vietoje. 700 asmenų Šiauliuose ištiko toks pat likimas. Zarasuose įvairūs valdininkai, karininkų šeimų nariai, šiaip lietuviai patriotai ir net kai kurie rusai ir lenkai buvo sulikviduoti. Daugailiuose įsteigtam "liaudies teismui" pakako žmogaus nužudymui anoniminio įskundimo raštelio, įmesto į tam reikalui pakabintą dėžutę. Visi tokiu būdu įskusti buvo pasmerkti mirti. Daug žmonių buvo sušaudyta Degučiuose, Salake, Dusetuose, Antalieptėj, Kamajuos ir Svedasuos. Kėdainių ir Panevėžio srityse buvo įsakyta gyventojams iškasti vokiečių 1941 metais nužudytus komunistus. Atlikę šį darbą, visi kasusieji buvo sušaudyti ir užkasti tose pačiose duobėse. Pranešimai sako, kad daugelis Lietuvos gyventojų buvo masiniuose apsupimuose suimti ir išvežti prievartos darbams į rytus. Visi pajėgesnieji vyrai buvo įtraukti į raudonąją armiją."

Surašymai. - Vienas iš pirmųjų enkavedistų uždavinių buvo parengti sąrašus. Jie buvo keliolikos kategorijų: 1/mobilizuojamų vyrų, 2/partizanų, 3/suimtinų lietuvių patriotų, 4/bevaikių moterų iki 50 metų amžiaus, kurios turėjo būti išgabentos darbams į Sovietų Sąjungą, 5/šeimų tų žmonių, kurie pabėgo į Skandinaviją ar Vokietiją ir kurie slapstosi nuo mobilizacijos į raudonąją armiją - tas sąrašas turėjo būti parengtas iki praėjusių metų spalio 5 dienos, 6/karininkų, mokytojų bei valdininkų, 6/kuliamųjų mašinų savininkų ir mašinistų - jie netrukus buvo suimti ar mobilizuoti, 8/mokytojų, 9/geležinkelių tarnautojų - jie mėnesį buvo palikti vietoje, bet po to pradėti suiminėti, 10/kunigų ir bažnyčios tarnautojų. Be to, buvo surašomi visi gyvuliai, javai, daržovės, ūkio padargai.

Visi tie surašinėjimai ir po jų prasidėję suiminėjimai taip įvarė į siaubą žmones, kad daugelis nebenakvojo namuose, o kai kur naktimis buvo išstatomos sargybos, kad praneštų apie enkavedistų pasirodymą.

Mobilizacija. - Pirmoji mobilizacija Pasvalyje, Vaškuose ir Joniškėlyje buvo praėjusių metų spalio 5 dieną, o Saločiuose - savaite vėliau, nes Saločius bolševikai vėliau užėmė. Mobilizacijai buvo gausu visokių skelbimų. Pirmųjų skelbimų žmonės beveik nepaisė. Tada buvo pakartotinai paskelbta. Mobilizacines komisijas sudarė vieni rusai. Šaukiami buvo gimusieji 1908-1926 metais imamai. Į komisijas atėjusių rusai namo nebepaleido. Visus atvykusius apstojo raudonarmiečiai ir išgabeno. Joniškėlyje, Linkuvoje ir Pasvalyje maža kas testojo. Tada visiems pasilikusiems buvo įsakyta susirinkti į Vaškus; ligi 1944 spalio 5 tuose trijuose valsčiuose stojo 460 vyrų. Stojo, bijodami, kad nestojusių šeimos bus persekiojamos, o ūkiai deginami. Stojusieji buvo nusistatę vėliau iš kariuomenės bėgti arba fronte pasiduoti. Po pirmosios mobilizacijos daugiau jau beveik niekas nestojo, nes teroras - šeimų suiminėjimas, jaunimo gaudymas - jau buvo plačiai prasidėjęs, ir vyrai ėmė gelbėtis slapstydamiesi miškuose.

Partizanai. - Jauno žmogaus Lietuvos miesteliuose, kaimuose, vieškeliuose beveik nesutiksi. Tiesiog klaiku miesteliuose bei vieškeliuose, kai juose pasisukęs beveik nieko nesutinki. Daugumas Lietuvos vyrų pasitraukė į miškus; tenai yra ir beveik visi tėvynėje likę karininkai. Partizanai su-

sispietę Rozalimo, Biržų, Žaliosios giriose ir Latvijos miškuose. Praėjusių metų pabaigoj partizanai tenai turėjo pakankamai ginklų ir šaudmenų. Buvo net sunkvežimių. Daug partizanų žuvo ir buvo sugaudyti enkavedistų dalinių per miškų valymus Pasvalio apylinkėse.

Praėjusių metų lapkričio 20 lietuviai partizanai, gerai ginkluoti, sunkvežimiais atvažiavo į Biržus, nugalėjo mieste buvusią raudonarmiečių ir enkavedistų įgulą, užėmė kalėjimą ir išvadavo ten kalintus lietuvius. Lietuviai partizanai tada kreipėsi į kalinius šūkiu: "Broliai lietuviai! Esate laisvi! Kas norit - prisidėkit prie mūsų, kas ne - eikit namo ir slapstykitės". Deja, per tą trumpą žygį negalėjo būti išvaduoti visi lietuviai kalinai. Mat, Biržų kalėjimas buvo tiek pripildytas, kad daug kalinių buvo sukimšta į sugriautų namų rūsius, kur partizanai jų nespėjo surasti prieš atvykstant sustiprintoms raudonosios armijos pajėgoms. Ten pasilikę nelaimingieji lietuviai po to buvo išgabenti į Rusiją. Dabar NKVD Lietuvos gyventojų kalėjimuose ilgai nebelaiko: kalėjimą pripildžius, jis ištuštinamas naujoms aukoms - senesni kaliniai išgabenami į Sovietų Žemę.

Ūkis. - Tik ką atėję, bolševikai paskelbė, jog visiems bežemiams ir mažažemiams būsią duodama žemės po 10 hektarų. Nesubrendę jaunuoliai buvo viliojami į žemės paskirstymo komisijas, o "biedniokai" raginami duoti prašymus žemei gauti. Vaškų valsčiuje nebuvo paduotas nė vienas prašymas. Po mėnesio skelbimais buvo pažadėta po 20 ha, bet ir tada niekas nesusigundė. Neatsiradus norinčių gauti žemę iš dvarų ir didesnių ūkių, jie buvo paversti valdiniais ūkiais. Žemei dirbti ir derliui suimti žmonės varomi iš seniūnijų.

Prasišalinusių - pabėgusių į užsienius, besislapstančių - ūkius bei kitokią nuosavybę bolševikai nusavino, o jų šeimas išvarė lauk, palikdami be jokios prieglaudos. Retkarčiais pasitaiko, kad buvusieji ūkio savininkai paliekami bernais bei tarnais. Buvusieji partizanai bei lietuviai veikėjai, jeigu nepasislėpė ar nepabėgo, suimami ir išvežami. Jų šeimoms kartais paliekama po 5 ha žemės, karvę ir arklį. Aplamai, visus geruosius gyvulius sovietai pasiėmė ir išgabeno į Sovietų Sąjungą. Payslikio 80 ha ūkyje iš buvusių septynių arklių tepaliko vieną; avis irgi visas paėmė. Burniškių 138 ha Zenomo Meilūno ūkiui tepaliko vieną arklį iš dešimties. Meilūnienė su savo vyro seserimi laikinai paliktos tarnaitėmis. Buvusi tarnaitė paskirta šeimininke. Komisaru paskirtas neraštingas Rančius.

Darbo jėgos beveik visiškai nėra. Payslikio dvare yra tik vienas vyras. Į kaimyninę Latviją /Bauskės apskritį/ varė žmones dirbti iš Lietuvos - ten buvusių pasakojimais, Braunavos valsčiuje nesutikę nė vieno latvio.

1944 metų ruduo buvo gražus. Derlių žmonės suėmė, tik rugiai laukuose išbyrėjo. Bolševikai taip pradėjo krauti prievoles ant prievolių, kad žmonės nebespėjo jų pristatyti ir dėl jų dažnumo net laukų darbų negalėjo nudirbti. Nespėjęs išsikulti, žmogus turėjo skolintis iš kaimyno, o negavęs pasiskolinti buvo reikalaujamas atiduoti iš sėklos. O tos sėklos paskui jau niekur nebegavo, nors bolševikai žadėjo atiduoti iš "sandėlių". Tie sandėliai tuoj išgaravo į Rusiją arba kariuomenei į frontą.

Javams kulti nebuvo degalų. Žmonės, pyliavų spaudžiami, manydavosi darydami samagoną arba alų ir jį mainydami su bolševikų kareiviais į degalus. Prie kuliamosios mašinos sėdėdavo "visa raštinė", ir komjaunuoliai surašinėdavo kiekvieną iškultų javų maišą.

Įvairiems reikalams praėjusį rudenį iš valsčiaus išvarydavo iki šimto pastočių. Namuose nelikdavo nei arklių, nei pajėgesnio žmogaus; dėl to rudens sėja buvo menka - labai nedaug tepasėta žiemkenčių rugių ir kviečių. Tose pastotėse žmonės išbūdavo net po mėnesį. Kai kurie iš viso nebegrįžo, ne vienas grįžo be arklio ir vežimo.

Svieslo kg kainuoja 300 rublių, lašinių - 350-400 rublių, rugių ir kviečių centneris - 800 rublių. Kolchozuose moterys į dieną gauna po 2 rublius; vyrų nėra iš viso. Moterims, kurių vyrai mobilizuoti, buvo žadėtos pensijos - po tris rublius į mėnesį, bet ligi vidurio vasario ir to savo pažado bolševikai nebuvo išpildę.

Raudonarmiečių ir enkavedistų sauvalės. - Bolševikų karių sauvalės prasidėjo nuo pat pirmos užėjimo dienos. Vaškuose pirmą sekmadienį bolše-

vikai iššaginо penkias moteris. Gretimuose kaimuose darėsi tas pats. Šalaikonių kaime enkavedistai, Vyskupaičiui įrėmę revolverį į krūtinę, reikalavo atiduoti jiems dukterį; jos neradę, Vyskupaitį primušė. Ligi apalpimo buvo sumuštas Žvirblinių kaime Vegys, kurio dukterys buvo spėjusios pasislėpti. Vašku pieninininkas ėjo su žmona pas gimines ir sutiko du raitus enkavedistus. Jų vienas nutvėrė jo žmoną, antras ėmė bizūnu mušti jį patį ir vijosi daužydamas apie kilometrą. Kitą dieną vyras savo žmoną rado išniekintą Šalaikonyse.

Raudonarmiečiai atiminėja laikrodžius, radio aparatus, drabužius ir kitokius vertingesnius ir nevertingus daiktus. Toks plėšimas ilgainiui pasidarė visuotinis ir, kaip atrodo, NKVD specialiai organizuotas.

Lietuviai raudonojoj armijoj. - Mūsų žinių teikėjai buvo mobilizuoti ir paskirti į 251. pulką. Jokio karinio apmokymo jie neturėjo. Maistas buvo blogas. Tik retkarčiais pasimaišydavo užsienietiškų /amerikoniškų/ konservų - tada pavalgydavo sočiau. Tame lietuviškame pulke nebuvo nė vieno lietuvio karininko; komandos kalba buvo rusų kalba. Pulko vadas buvo žydas Pulkovninkas, kuopos vadas - žydas Tripolskis, politrukas - vyr. leitenantas Vorobjovas, Lietuvos rusas, 1941 metais kurį laiką buvęs Vaškų valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininku. Be to, tame pulke buvo leitenantas Marijampolskis, nepriklausomybės laikais buvęs stambus didmenų prekybininkas Pasvalyje. Jo sūnus tebuvo spėtas iškepti seržantu. Atvykusius į pulką lietuvius Marijampolskis apklausinėdavo - ar netarnavęs policijoj, ar nebuvęs generolo Plechavičiaus kariuomenėj. Tie, kurie prisipažindavo, būdavo kažkur išvežami. Vienas pasisakė tarnavęs generolo Plechavičiaus Vietinėje Rinktinėje, kurią naciai taip brutaliai likvidavo. Tas vyras tada dalyvavo susirėmime su nacių Gestapo; keli jo draugai per susišaudymą žuvo, jam pasisekė pasprukti. Dabar jis manė, kad toji aplinkybė jam padės. NKVD jį išgabeno kartu su kitais prisipažinusiais. Po kelių savaičių jo ir kelių jo draugų lavonai buvo atrasti nepalaidoti.

Smulkios žinios. - Bažnyčiose pamaldos vyksta, bet susirenka maža žmonių - vien seniai, moterys ir vaikai. Bažnyčios taip pat apkrautos duoklėmis. Iš išvežtųjų į Rusiją niekas negrįžo. Keli paraše nieko nesakančius laiškus.

Panašiai padėtį apibūdina ir Šveicariją pasiekiančios žinios. Vienas lietuvis iš Šveicarijos rašo: "Žinios, mus iš tėvynės pasiekiančios, yra liūdnos. Į laikinąją sostinę esą atvykusios apiplyšusių ūkininkų masės iš plačiosios Rusijos gilumos. Istorinė mūsų sostinė esanti, galima sakyti, visiškai tuščia, nors ji dabar vėl padaryta sovietinės respublikos sostine. Masiniai žmonių išgabenimai iki vasaros nebuvę vykdomi, tuo tarpu kalėjimai sausakimšai prigrūsti. Suimtieji išvežami į Rusiją. Partizaninė veikla esanti labai gyva".

Partizaninė veikla sudaro bolševikams labai daug rūpesčių. Norėdami paveikti "neištikimus elementus", bolševikai verčia žymesnius Lietuvos žmones skelbti savo vardu laikraščiuose raginimus, kad jau "laikas susiprasti"; kad reikia eiti į karinės reikšmės darbus, atiduoti valstybines duokles, klausyti šaukimų karinėn tarnybon ir tt. Iš tų atsišaukimų matyti, kad priešsovietinė akcija Lietuvoje gana stipri, kad žmonės vengia raudonosios valdžios uždedamų prievolių, vietomis netgi vykdo atvirą sabotažą. Miškuose veikia partizanų būriai, kuriuos komunistų spauda vadina "plėšikų gaujomis". Okupantai bando juos pažadais prisivilioti, skelbdami, kad "kas yra nelegalėj padėtyj atsitiktinai ar per suklaidinimą, jei sugrįš, bus laisvas ir galės stoti prie savo ankstyvesnio darbo".

Vieną tokį atsišaukimą buvo priverstas paskelbti ir "Tarybų Lietuvos einantis Kauno arkivyskupo pareigas" prelatas Jokubauskas. Jį persispausdino š.m. spalio 10 Amerikos lietuvių komunistų laikraštis "Laisvė"/Kreipimasis į kunigus ir tikinčiuosius, Kauno Metropolijos Kurija, 1945 met. birželio mėn. 14 d./. Atsišaukime skaitome: "...pakėlęs kardą prieš visus, kruvinasis priešas žlugo. Didžioji Tarybų Sąjunga ir Didieji Sąjunginiai susilaukė pergalės šventės."

Anot to atsišaukimo, šiuo metu visos tautos svarstančios ir galvojančios, kaip greičiau atstatyti pokarinį gyvenimą ir sugyvenimą tautų tarpe. Toliau atsišaukime sakoma: "Tas kilnus viso pasaulio darbas įpareigoja ir mus, Bažnyčios atstovus, nelikti nuošalai, bet prisidėti visa širdimi prie kilnesnių ateities uždavinių. Paskutiniu metu pasireiškė pas mus daug negerovių, dėl kurių doroviniu atžvilgiu mes negalime tylėti. Mes turime dėmesy pasireiškusius pas mus ginkluotus užpuldinėjimus, kuriuos seka kruvinos aukos ne tiktai vyrų, bet dažnai net moterų ir nekaltų vaikučių, turto naikinimai ir žudymai. Visa tai rodo, kad pastaruoju metu įsivyravo kerštas, tas baisiausias su Kristaus mokslu nesuderinamas dalykas... Savarankiški žudymai dažnai visai nekaltų žmonių kaskart dažnėja... Ne mūsų reikalas nagrinėti priežastis ir sąlygas atsiradusių negerovių. Mes konstatuojame patį faktą. Mūsų tėvynėje susidarė nemažas būrys į miškus pasitraukusių jaunuolių, suklaidintų piktos valios žmonių. Jie miškuose pasislėpę ne tik patys nedirba krašto atstatomojo darbo, bet kerštingais kruvinais žygiais trukdo kitiems darbą ir puola valdžios pareigūnus, žudo nekaltus žmones, platina visokius šmeižtus prieš tarybų valdžią, žodžiu, sėja nerimą savo krašte, statydami į pavojų daugybę sau artimiausių žmonių. Darbingiausieji ir ramiausieji piliečiai atsidūrė kebliausioje padėtyje: miškuose susiorganizavę ginkluoti užpuolę apiplėšia, grąsina mirtimi, trukdo ramų kūrybinį darbą ūkiuose. Padėtis skaudi. Kas myli kraštą ir žmones, negali tylėti. Bažnyčia nemano veltis į politiką... Bet ten, kur kraujas, ašaros, aimanavimai, kur laužomi Dievo įsakymai, kur aiškiai kerštas viešpatauja, kur pasisavinama teisė gyvybę atimti ir šiaip visokiomis bausmėmis bausti, Bažnyčia turi aiškiai pasakyti, kad šie darbai nieku būdu nesiderina su Kristaus mokslu, jie yra jam priešingi, ir visu griežtumu Bažnyčia juos smerkia...Todėl mes raginame Kristaus ir meilės vardu: neklausykite tųjų, kurie jus suvedžioja. Artimo krauju, kerštu nieko gero neatsieksite, tiktai sau, savo artimiesiems ir visam kraštui užtrauksite nelaimę. Mes, Bažnyčios atstovai, kraipiamės į jus, suklaidintus. Į jus kreiptis mus ragina Dievo meilė, kad nustotų sunkiųjų nuodėmių pasikartojimas, mus ragina Tėvynės meilė, kad nustotų gyvybių žudymas, kad nustotų krašto turto naikinimas, kad galėtų ramieji ir darbingieji žmonės krašto gerovei dirbti, mus ragina ir jūsų meilė, kad miškuose nežūtumėt. Valdžia turi priemonių jus pasiekti ir žiauriai nubausti; ji gaili brolių, nors ir suklaidintų, kraują lieti. Todėl paklausykite Bažnyčios, paklausykite valdžios, paklausykite savo mielosios Tėvynės, meskite ginklus ir grįžkite į kilnų atstatymo darbą".

Atsišaukimą be prelato Jokubausko dar pasirašė kun. Mieleška.

Matome, kad partizaninis veikimas Lietuvoj ne tik nesilpnėja, bet, anot atsišaukimo, kaskart didėja. Žmonės jokiais viliojimais netiki, ir sovietinė valdžia yra visiškai bejėgė kovoti su vis didėjančia suirute, sustiprėjančiu ginkluotu pasipriešinimu, nors ir grąsina turinti "priemonių pasiekti ir žiauriai nubausti". Buvo atsitikimų, kad partizanai užima miestelius ir miestus, išvaduoja kalinius, atitinkamai nubaudžia sovietinius "pareigūnus" ir vėl pasitraukia į miškus, kaip rodo Biržų pavyzdys. Ypatingai sunkių susirėmimų su enkavedistais būta priverstinės mobilizacijos vykdymo metu. Žiaurių kautynių yra įvykę net Panevėžio, Kauno ir kitų miestų gatvėse. Sovietai šiek tiek saugiau jaučiasi tik didesniuose centruose, laikydami ten dideles įgulas. Pažymėtina, kad karo stovis Lietuvoj nėra panaikintas.

Miškuose esančios partizanų grupės nėra mažos. Štai, Vokietijoj vienoj stovykloj latvių pulk. Lasmanis pagavo vieną latvių 19. divizijos radio pranešimą, kad 4.500 latvių pavyko išsilaužti iš Dundagos miškų per Lietuvą į Lenkiją. Kartu yra lietuvių, lenkų nacionalistų armijos ir atskiri vokiečių daliniai, vlasovininkai. Apsiginklavimas esąs geras, maisto pakankamai. Jaučiama municijos stoka.

Dar naujesnių žinių apie padėtį Lietuvoje duoda viena ponia, apleidusi Lietuvą š.m. rugsėjo 9. Ji yra gyvenusi kaime ir nedaug galėjo pasakyti, kas vyksta miestuose, kur ji tebuvo keletą kartų/Kaune, Utenoje, Vilniuje/, bei visoje Lietuvoje. Iš jos pasakojimo tačiau irgi galime susidaryti vaiz-

dą apie gyvenimą visoje Lietuvoje, nes bolševikų vartojami metodai yra visur vienodi. Suglaudus visa, ką ji pasakojo, susidaro sekantis vaizdas:

Administracijos aparatas. - Yra Paleckio vyriausybė, veikia komisariatai. Visiškais viešpačiais visame krašte yra betgi NKVD pareigūnai ir jų įsakymų klusni vykdytoja milicija. NKVD ir milicijos kadrus sudaro rusai iš Rusijos, rusai vietos kolonistai, žydai, lietuviai - buvę banditai ar kriminalistai. NKVD skyrių personalas bei milicijos kadrai yra labai skaitlingi. Mažame miestelyje Leliūnuose buvo 60 miliciininkų, dabar liko 30. Visas NKVD ir milicijos darbas ribojasi gyventoju sekimu, vykdomu tiesioginiai arba remiantis įskundimais, kurių labai daug yra.

Gyventojų kontrolė. - Visi gyventojai turėjo registruotis ir kiekvienas turi turėti pasą. Asmens, suimti neįsiregistravę ar be pasų, kalinami ir sunkiai bepaleidžiami. Pranešėja nėra girdėjusi, kad pėstiems arba arkliais judėjimas būtų draudžiamas. Tik geležinkeliais susisiekimas yra draudžiamas ir leidžiamas gavus "komandiruotes". Jas gauna tik rusų valdininkai. Kaimiečiams bei miestiečiams tai sunkiai įmanomas dalykas, bet už kyšius galimas. Miestuose viešbučiuose galima gauti kambarį tik policijai leidus.

Laisvių klausimas. - Jokios tautinės vėliavos, susirinkimai, draugijos, išskyrus komunistines organizacijas, nėra leidžiama. Radio aparatus, tiek miestuose, tiek kaimuose, visi turėjo perduoti policijai. Radio žinių galima klausyti tik iš miestuose esančių garsiakalbių. Paštas krašto viduje veikia, bet laiškai eina labai ilgai /iš Šiaulių į Zarasus laiškas eina 15-20 dienų/. Eina susirašinėjimas ir su Šiaurės Amerika. Pranešėjai nežinoma, kad iš kitur būtų gauta laiškų. Apie laikraščių, knygų gavimą iš už sienio negali būti nė kalbos.

Pranešėja sako, kad viešų tikėjimo laisvės suvaržymų nematyti, tačiau ji tvirtina, kad daug dvasininkų dingsta - yra suimami ir deportuojami. Kunigai suimami, jei per pamokslus pasako ką nors prieš valdžią, jei palaiko ryšius su partizanais, jei yra įskundžiami, kad teikia dvasiškų patarnavimų sužeistiems, mirštantiems partizanams ar dalyvauja jų laidotuvėse.

Ekonominis gyvenimas. - Kraštas neteko daug arklių, daug galvijų sovietams vėl okupavus Lietuvą. Miestų bei miestelių yra daug nukentėjusių nuo karo veiksmų. Kaimas nėra baisiai nuskurdęs - Drabužių, baltinių turi namie austų. Maisto atžvilgiu kaimas per daug nėra nuniokotas: lietuvis ūkininkas ir nuo didžiausių rekvizicijų sugeba šį tą išgelbėti. Miestuose su rūbais ir maistu sunkiau. Miestuose yra maisto kortelės - A, B, C, D, I kategorijų /jos juokais vadinamos - aristokratams, buržujams, civiliams, darbo žmonėms ir inteligentams/. Duonos darbininkams duodama 500 gramų į dieną. Vidutinis valdininkų ir darbininkų atlyginimas yra 300 rublių į mėnesį. Juodoji rinka egzistuoja: kostiumas 10.000 rublių, sviesto, lašinių kg 240 rublių /kaime/. Turgaus dienomis kaimiečiai atveža maisto į miestą ir pardavinėja juodos rinkos kainomis.

Pyliavos reikia pilti, ir jos yra tokios, kokios buvo 1941 metų pavasarį. Mokesčiai tokie pat. Valdžios tikslas yra priversti kaimiečius suproletarijėti, bet juos nuo to dar saugo juodoji rinka...

Žemės reformos reikalu pranešėja teigė, kad žemės didžiausia norma palikta 30 ha, kaip buvo 1940 metais.

Krašto rusinimo klausimu pranešėja pažymėjo nežinanti faktų, kad rusai specialiai apsigyventi būtų atvežami. Retkarčiais atvyksta darbams kolchozininkai, kurie, atlikę darbus, vėl iškeliauja. Apie vaikų išvežimus ar atvežimus pranešėja nieko negalėjo pasakyti. /Šį mėnesį iš Latvijos atbėgę latviai taip pat pasakoja nežiną apie atvežtus į Baltijos kraštus vaikus iš Rusijos, apie kuriuos anksčiau daug kur buvo rašyta/. Ji negirdėjo faktų, kad tuo tarpu būtų vykdomas sistematingas gyventojų iškraustymas. Tik Vilnių ir visą Vilniaus kraštą turėjo lenkai apleisti. Rusų kalba, žinoma, visur vyrauja ir visur girdėti - miestuose, įstaigose. Pranešėja nežino faktų, kad būtų imtasi specialių priemonių gyventojų lojalumui patikrinti. Tas patikrinimas vyksta įskundimų keliu bei nustatymu faktais, kas yra bendradarbiavęs su vo-

kiečiais ar buvęs jų tarnyboje, ypatingai karo ir policijos.

Mobilizacijos klausimu pranešėja patvirtino, kad mobilizacija buvo pravesta, bet šaukiamieji nebuvo gavę atskirų pakvietimų. Labai daug mobilizuojamo amžiaus vyrų nestojo ir išėjo į miškus. Dabar daug lietuvių grįžta iš kariuomenės, bet jie taip išvargę yra, kad dažniausiai serga ir miršta.

Sovietų kariai labai blogai aprengti.

Pinigus - vokiečių okupacijos meto markes visi turėjo sunešti į bankus. Už tai nieko negavo. Pinigais yra tik rubliai, červoncai, ir žmonės jų turėjo jau prieš sovietmas ateinant.

Pasipriešinimo klausimu pranešėja visu tikrumu pabrėžė, kad visas gyvenimas Lietuvoje yra partizaninės veiklos ženkle. Partizanai yra vadinami banditais. Partizanai vienur, atrodo, gerai organizuoti veikia, kitur organizuotumo mažiau. Ginklų jie turi daug. Jie veikia naktimis, o milicija veikia dieną /priešingai 1940-41 metų NKVD praktikai/, nes naktį milicija bijo pasirodyti. Aluntos miestelis žiemą buvo užimtas, bet užėmimas pasireiškė tik valsčiaus komiteto ir milicijos nušalinimu. Spėjama, kad partizanai turi slaptą radio siustuvą savitarpio susižinojimui. Slaptų laikraščių jai neteko matyti - matė tik mašinėle spausdintų atsišaukimų. Partizanus sudaro nėję kariuomenėn vyrai, Lietuvoj likę patriotai ir dabar naujai į partizanus išeiną vyrai, kurie jaučiasi nesaugiai. Pavasarį buvo paskelbta amnestija nestojusiems sovietų kariuomenėn, bet iš partizanų grįžtančių namo beveik neatsirado. Nėra šeimos, kurios vienas narys nedalyvautų partizanų judėjime, ar tai aktyviai su ginklu, ar tai būdamas ryšininku. Inteligentai irgi aktyviai dalyvauja partizanų judėjime.

Areštų būna labai daug, ir kalėjimai yra perpildyti. Iš krašto išvežami tik kaliniai. Išvežamų kalinių grupės pasiekia net 3.000. Išvežti skirti suvežami į Vilniaus kalėjimą. Kalėjimuose mušama per tardymus, kankinama. Maistas blogas. Pasiųsti kaliniams maisto galima, bet negalima nei pasimatyti, nei susirašinėti.

Tautos išnaikinimo pavojus gręsia dėl partizanų veiklos - ja apkaltinamos ir suimamos ištisos šeimos, jos išvežamos, partizanai nukaunami vietoje ir laidoti juos draudžiama. Jų lavonai laikomi kelias dienas, kad visi matytų. Tokių šeimų ūkiai pavedami prižiūrėti kaimynams ar atvykstantiems kolchozininkams. Pranešėja mano, kad dėl tokio šeimų naikinimo po 3-4 metų bus išnaikinta visa tauta, jei nebus imtasi dar griežtesnės prieš partizanus akcijos.

Kitos smulkmenos. - Pranešėjai, kaip svetimšalei, leido išvykti po ilgo laukimo. Bet nenorėjo išleisti jos 22 mėnesių sūnaus, kadangi jo tėvas lietuvis. Galų gale išleido.

Pravažiuodama Lenkiją, pranešėja susidarė liūdną vaizdą - toks pat gyvenimas, kaip ir Lietuvoj. Varšuvoje prancūzų konsulatas apgultas lenkų, grįžusių iš Prancūzijos, kurie vėl nori važiuoti į Prancūziją, pabuvę Lenkijoj 2-3 savaites.

Apie Lietuvos pabėgėlius užsieny sovietai Lietuvoje nieko nekalba ir laikraščiuose neraše.

Gyventojai kalba - sovietai išeis. Nustato net datas jų išėjimui. Tokiom viltim, visokiais gandais stiprinasi žmonės ir laukia laisvės.

Žmonės kalbą, kad Amerikos lietuviai siunčia į Lietuvą pašalpas rūbais ir vaistais, bet nė vienas tokių pašalpų nėra nei gavęs, nei matęs. /Į Lietuvą kovo mėnesį buvo pasiųsta 80.000 svarų drabužių ir už 20.000 dolerių medikamentų. Nors Amerikos lietuviai komunistai jau senai rašė, kad pasiųstoji pašalpa Lietuvą pasiekė, tačiau, štai, iki rugsėjo 9 niekas nė menkiausio skudurėlio nėra gavęs. Laivas su rūbais matyt bus pasukęs ne į tą uostą, kur reikėjo, arba gautus rūbus Paleckis su Sniečkum ir Gedvila bus išdalinęs tarybinės Lietuvos "tris kart didvyriams", panašiems į Liudą Girą, nes per trejus metus bešliaužiojant Maskvoj prieš savo duondavius, visų net paskutinės kelnės visai sudilo.../.

Matome, kad tiek pirmųjų, Lietuvą palikusių dar metų pradžioje, tiek ant-

rosios pranešėjos pasakojimai, kuri dar prieš du mėnesius viską savo akimis matė, kalba tą patį. Baigdami tegalime pakartoti vieno amerikiečio žodžius: KRAUJAS, TERORAS IR NEAPSAKOMAS VARGAS - taip apibūdina padėtį rusų okupuotuose kraštuose žinomas Washingtono publicistas Constantine Brown.-

Amerikos lietuvių spauda pilna laiškų iš Lietuvos. Vienam kitam tų laiškų žmonės mėgina tarp eilučių pasakyti, kas pas juos dedasi, dangstydamiesi visokiomis alegorijomis.

Pavyzdžiui, "Naujienos" paskelbė vieną laišką iš Lietuvos, kuriame ilgais išvedžiojimais skundžiamasi patėviu, kuris įsigrūdęs su savo vaikais į jų ūkį ir esąs toks bjaurus ir įžūlus, kad nesigėdinąs grąsyti net juos pačius išvaryti. Laišką gavęs gerai žino, kad jo rašytojas jokio patėvio neturi ir kad tas patėvis tai "Stalinas su savo vaikais".

Kur jis nuvažiavo? Atėjo laiškas Juliui Tilikiui iš Lietuvos. Rašo jo žmona Eugenija Tilikienė, dejuodama, kad "labai sunkus gyvenimas, nėra kam dirbti"ir prašydama vyrą kuo skubiausiai grįžti namo, kur jo visa šeima nepaprastai išsiilgusi laukia. Tilikis iš Švedijos į Lietuvą išvyko š.m. gegužės 29, laiškas gi rašytas rugpjūčio 27. reiškia, po trijų mėnesių vyras dar nebuvo Lietuvoj, ir žmona jo veltui lauks...

Dar vienas bolševikinio melo įrodymas. Jie savo kvietimuose pavasarį žadėjo visus grąžinti į savo tėviškes. Plati dabar mūsų tėviškė: ir Sibiras mūsų, ir Kazachstanas mūsų, ir net Vladivostokas mūsų. Taip šaukė dar 1940 metais Liudas Gira ir kiti panašūs Lietuvos žudikai. Tiesą sakė. Mums atviros visos plačiosios Rusijos privorčiamųjų darbų stovyklos, visi kalėjimai. Paniršo tie rėksniai tik viena - Lietuva nebe mūsų... Nebe mūsų tie gimtieji laukai, miškai ir pievos, nebe mūsų miestai, miestoliai, sodžiai ir viensėdžiai, ir mes turime prieglaudos ieškoti svetimose žemėse, kol mums bus grąžinta Lietuva.

Kartu su Tilikiu išvažiavo dar keturi lietuviai, dviem dienom vėliau dar du ir už poros savaičių vėl du. Išvažiuojantieji žadėjo čia liekantiems draugams ir pažįstamiems parašyti "tą pačią dieną, kai atvyks į Lietuvą", tačiau iki šiol nė iš vieno išvykusio negauta jokia žinelė.

VILNIAUS RADIJAS KALBA

"Ir tapo Lietuva kapais, kalėjimu,
Surištos lūpos klaikiu tylėjimu "...
/Iš Salomėjos Nėries "Giesmė apie
Staliną"/

Šiandieninę Lietuvos radijo charakteristiką geriausiai nusako šitie žodžiai, nors jie ir parašyti Lietuvos tirono ir engėjo garbei.

Pranešimai apie vietos gyvenimą toki šykštūs ir taip iškošti, kad sunku maitinti jus tuo propagandiniu skystimu, kuriame kas 3-4 žodis - komunistų partija, o kiekviena žinia baigiama trukšmingais sveikinimais "draugui ir mokytojui Stalinui". Tačiau viena kita žinia pralenda net nežiūrint to, kad stotis baisiai traškėdama veikia; stengiamės čia atpasakoti tai, ką vargais negalais pasisekė sugauti, nėgindami visai nepridėti savo nuomonės ir jausmų.

Spalio mėnesio pradžioje paskelbtas Aukščiausios Tarybos Įsakas, kuriuo leidžiama nuo 1945 metų spalio 1 dienos Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos teritorijoje naudotis radio priimtuvais privatiems asmenims, kurio tam reikalui leidimus turi gauti iš Vykdomųjų Komitetų.

Spalio mėnesio antroje pusėje Vilniuje įvyko L.T.S.R. rašytojų suvažiavimas. Suvažiavime dalyvavo: Balys Sruoga, Mykolaitis-Putinas, Vienuolis, Korsakas-Radžvilas, Cvirka, Venclova, Butkų Juzė, Viskanta /vertėjas/, Lastauskienė /Lazdynų Pelėda/, Ieva Simonaitytė, Čiurlionienė, Šalčiuvienė, so-

nis Jovaras, Boruta. Suvažiavimas labai pasigedo mirusios Salomėjos Nėries ir sunkiai, nepagydomai sergančio Liudo Giros.

Koki kiti Lietuvos rašytojai bei literatai yra likę Lietuvoj, matyt iš Salomėjos Nėries nekrologo, paskelbto Amerikos lietuvių komunistų laikraštyje "Laisvė" š.m. spalio 6 d., kurį, bo virš minėtų, pasirašė dar sekantieji rašytojai: J. Baltušis, J. Banaitis, J. Butėnas, A. Churginas, L. Gira, V. Sirijos Gira, J. Grušas, A. Gricius, A. Iešmanta, K. Inčiūra, P. Juodelis, L. Janušytė, R. Januškevičienė, K. Jankauskas, J. Josadė, V. Jocaitis, V. Katilius, K. Kiela, H. Korsakienė, Z. Kuzmickis, S. Kapnys, A. Lastas, O. Miciutė, A. Miškinis, V. Mazoriūnas, E. Miežolaitis, J. Marcinkevičius, T. Tilvytis, J. Šimkus, J. Paukštelis, Pr. Povilaitis, V. Reimeris, K. Račkauskas - Vairas, V. Valsiūnienė, P. Vaičiūnas, J. Žiugžda ir V. Žilionis.

Spalio antroje pusėje vienos valandėlės metu, pavadintos "Mes grįžome į tėvynę", B. Dauguvietis pats skaitė savo laišką žmonai/N. Vosyliutei/. Laiškas buvo paskaitytas su dideliu patosu ir užėmė apie 20-25 minutes laiko. Laiške Dauguvietis ragino grįžti savo žmoną Lietuvon, nes ji esanti ten reikalinga, kaip esąs reikalingas šiuo metu kiekvienas inteligentas ir šviesuolis. Menininkas gali tarpti kaip menininkas tik tada, kai esąs ankštai susirišęs ir suaugęs su savo tauta. Ji /žmona/ turinti pamesti savo miestietiškus papročius ir nedelsdama grįžti, kur jos laukia darbas. Ta proga jis paminėjo, kad dauguma teatro darbuotojų yra pasilikę, būtent: Kipras Petrauskas, Grybauskas, Juchnevičius, Kornagis, Blynaitė, Gustaitis, Jurgis Petrauskas, Chadaravičius, Mironaitė, Knapkytė, Kučingis, Mažeika, Dagelytė - Valatkienė, Kaupelytė, Čepaitis, Rudzinskas ir kiti. Pats Dauguvietis, tik užėjus raudonajai armijai, Griciaus ir dar vieno /pavardės nenugirdom/ iš Plungės buvęs nuvežtas nuvežtas į Vilnių, kur jis tapęs Valstybinio Dramos Teatro meno vadovu. Atnaujinęs "Vyšnių sodą" ir ruošiąs pastatyti savo naujai parašytą veikalą "Nauja vaga".

Vilniaus Universiteto Medicinos fakulteto dekanas prof. Jonas Kairiukštis išrinktas į rinkimų komisiją Tautybių Tarybai rinkti.

Įsteigta Bolševikų Politinė Mokykla. Kalbėjo Kostelovas ir Sobatajevas. Suaugusių švietimo reikalu kalbėjo Šimkūnas, suaug. švietimo skyriaus viršininkas.

6.XI.45. Revoliucijos minėjimo koncertas iš Vilniaus Filharmonijos salės. Pranešimai rusiškai ir lietuviškai. Dalyvavo: Filharmonijos choras, vadovaujamas Ilčiuko, Dagelytė- Valatkienė, Dvarionas, Aleksandras Žymontas /smuikas/, Marija Juozapaitytė ir Kelbauskas /šoko/, Lukštoraupis ir Liaudies Ansamblis, vadovaujamas Švedo, Priedo dar keli rusai.

Skulptoriai Pundzius ir Mikėnas baigia statyti Karaliaučiuje paminklą. - Napoleonas Petrulis daro Stalino bareljefą.

8.XI.45. L.T.S.R. Mokslo Akademijos pirmininkas prof. Juozas Matulis sveikino Akademijos vardu Staliną.

Pulkininkas Vladas Matieka pasakojo apie lietuvišką raudonosios armijos junginį, kuris narsiai kovęsis ties Šiauliais, dalyvavo Klaipėdos išvadavime, už tai pramintas "Klaipėdiškuoju", vėliau likvidavo nacius Kurše. Šiuo metu dalinys stovi Vilniuje.

- o -

LIETUVIAI SVETUR

AKCIJA PRIEŠ BALTIJOS PABĖGĖLIUS VOKIETIJOJ

Amerikos lietuvių laikraštis "Naujienos" paskelbė savo korespondento Europoje pranešimą apie elgesį su pabėgėliais amerikiečių zonoje Vokietijoj. "Naujienų" redakcija pastebi, kad žinias suteikiantis korespondentas esąs gerai pažįstamas ir kad suteikiamos žinios tiesiog šiurpulingos. Pirmoji korespondencija, išsiųsta iš Vokietijos rugsėjo 8, kalba apie Mannheimo stovyklą, kurioje gyvena įvairių tautų tremtiniai, ir antroji, rašyta rugsėjo 9, kalba apie Seligenstadto stovyklą Bavarijoj, kuri yra 18 kilometrų nuo Würzburgo. Dėdama korespondencijas, redakcija pastebi: "Kiekvieną jų skaitant, apmaudas ir nerimas turi kilti bet kurio padoraus žmogaus krūtinėje - ir gėda, kad tokie dalykai gali dėtis Amerikos karo vyriausybės globojamose srityse. Taip apie Mannheimo stovyklą, taip apie Seligenstadtą sukinėjasi sovietų agentai, politrukai, kurie šnipinėja tremtinius, juos užgaulioja, kartais puola mušti, kursto prieš tremtinius stovyklų viršininkus ir visokiais būdais stengiasi padaryti jiems gyvenimą kartų. Stovyklų administracija leidžia tiems totalitarinės diktatūros įnagiams sauvaliauti, neretai jiems net padeda. Ukrainiečius ir armenus Mannheimo stovyklos administracija mėgino jėga priversti grįžti jų tėvynėn, kurią šiandie valdo bolševikai, ir rezultate šitos prievartos įvyko pasibaisėtina žmonių mušimo, moterų alpimo ir vaikų klyksmo scena - tikras pogromas, kuriame negarbingą rolę suvaidino JAV kareiviai." Niekas neįtikės, kad Amerikos karys už plaukų būtų vilkęs moteris iš bažnyčios į sunkvežimį, kad būtų traukęs kryžių iš dvasininko rankų ir daužęs juo nelaimingojo galvą, kad rautų jo barzdos plaukus, kad šaudytų žmones, kurių vienintėlė kaltė, kad jie vengia grįžti į "rojų". Lietuviai su pasibaisėjimu žiūrėjo, kai buvo žudomi rusai ir ukrainiečiai, ir jų širdys verkė giliausiu skausmu su nelaimingaisiais ir plakė baimingu klausimu:

- Argi lauktasis laisvių gynėjas panorės ir mums atimti tą vienintėlę teisę - teisę gyventi?

Tuo pačiu reikalu rašo ir "Dirva". Ten skaitome: "Paskutiniu metu iš Vokietijos ateinančios žinios rodo, kad amerikiečių kariuomenė pagal įsakymus iš viršaus ar pati savo valia padeda bolševikams terorizuoti Lietuvos pabėgėlius, o kai kuriais atvejais jėga juos grąžina į raudonųjų budelių rankas. Štai, Seligenstadto /Bavarijoj/ stovyklos komendantas rugsėjo 3 paskelbė įsakymą, kuriuo buvo įžūliai užgauti apsiginti ir niekam pasiskųsti negalį Lietuvos piliečiai. Vienoje įsakymo vietoje sakoma: "Lietuvių Komitetas skleidė melus ir propagandą prieš rusus, kurie yra mūsų sąjungininkai, norėdamas sulaikyti Lietuvos gyventojus nuo grįžimo į savo tėvynę". Patirta, kad UNRRA pareigūnas toje stovykloje yra komunistas. Nesunku suprasti, kame stovyklos komendanto galvą apsukusio kvapelio šaltinis.

Baisus atsitikimas maždaug tuo pat metu įvyko Neustadto stovykloje, kame buvo apie 300 Lietuvos pabėgėlių. Ten Amerikos kariuomenės dalinys nakties metu atvyko į lietuvių stovyklą, sučiupo 50 asmenų ir prievarta juos perdavė bolševikams. Apie šį įvykį Amerikos Lietuvių Misija painformavo State Department, tačiau į budelių rankas atiduotų lietuvių tatai jau neišgelbės. Juos tegalime įrašyti į ilgą ir nepaprastai liūdną Lietuvos kankinių sąrašą".

Pranešimais iš Vokietijos, svetimšalių tremtinių repatriacija iš Vokietijos buvo numatoma baigti spalio 1. Sąjungininkai nesutikę Baltijos pabėgėlius grąžinti prievarta, bet sovietai ieško išeities per atskirus susitarimus su atskiromis valstybėmis /Prancūzija/ir stengiasi paveikti tuos kraštus, kad jie verstų ar bent ragintų ko daugiausia tremtinių grįžti.

Eltos korespondentas šiuo klausimu rašo: "Tad, nors iš pricipo klausimas dabar atrodo aiškus - vakariniai sąjungininkai mūsų negrąžins, bet blogiausiu atveju /kad ir dėl vietinių pareigūnų nesiorientavimo/ gali būti taip: 1. sąjungininkai gali raginti tremtinius grįžti; 2. kai kurios

įstaigos gali pareikalauti žinių, ar pabėgėlis 1940 metų rugpjūčio mėnesį buvo Lietuvoje; 3. tremtiniai net individualiai gali gauti paraginimus 1 ir 2 punkto prasme; 4. sovietai, gavę sąrašus iš įvairių vietos įstaigų /UNRRA, komendantūrų, vietos vokiečių įstaigų/, ragins ir net įsakinės tremtiniams grįžti. Dėl to reikia būti pasirengusiems visus tokius puolimus atremti... Kiekvienas tremtinys turi būti pasirengęs paaiškinti, kad grįžimas į sovietų užimtą kraštą reikštų jam tikrą mirtį dėl politinių, religinių ir tautinių motyvų... Reikia būti budriems, apdairiems ir atsargiems".

Kad Baltijos pabėgėlių susirūpinimas nėra be pagrindo, rodo "The New Leader" spalio 13 paskelbtas Jonathan Stout straipsnis. Jis rašo: "UNRRA stovi prieš labai sunkų uždavinį. Pagal oficialius duomenis apie milijonas ir du šimtai tūkstančių asmenų iš Rusijos, Lenkijos, Rytų Europos ir Balkanų atsisako grįžti į savo kraštus tol, kol jie bus sovietų kontroliuojami. Daugumas tų asmenų yra Anglijoj, Prancūzijoj, Vokietijoj, Italijoj ir Skandinavijoj. Kadangi tolimesnis UNRRA egzistavimas yra abejotinoj padėty, tai jos vadovybė planuoja pradėti rimtą kampaniją grąžinti pabėgėlius į savo kraštus. Bus daromas didžiausias spaudimas į pabėgėlius, kad jie grįžtų".

Tas spaudimas prieš rusus ir ukrainiečius buvo daromas NKVD atsiųstų agentų ginklų pagalba; kai kur padedant net amerikiečių kariam. Repatriavę rusus, bolševikai pradėjo kišti savo agentus ir į lietuvių stovyklas. Atvyksta agentų - lietuviškų bolševikėlių iš tarybinės Lietuvos, bandančių prikalbėti žmones grįžti atgal į Lietuvą. Kitose vietose landžioja NKVD pareigūnai. Žmonės, pamatę su kuo turi reikalo, nervinasi, būna išsišokimų, negeistinų incidentų.

Daugely vietų lietuviai yra skriaudžiami vokiškųjų pareigūnų. Norėdami savo akciją prieš lietuvius pateisinti, vokiečiai vadina juos hitlerininkais bei fašistais. Vokiečių skundai ir bolševikų propaganda kartais pasiekia šio to. Štai, spalio 16 "The New York Times", paminėjęs, kad amerikiečių, britų ir prancūzų zonoje dar yra 21.000 estų, 61.000 latvių ir 47.000 lietuvių, perduoda vieno karininko, "turinčio platų patyrimą su pabėgėlių stovyklomis", kad "apie 20.000 yra griežtai antirusiški ir pronaciški". Tas karininkas korespondentui toliau pareiškęs: "Kas nors yra netvarkoje, kai mes denacifikuojame Vokietiją, bet nekliudome Baltijos nacių stovyklose, net nepersijodami jų".

Savaime aišku, kad bolševikai nori, jog pabėgėliai grįžtų. Pabėgėliai yra nenutildomas balsas, nuolat kalbąs pasaulio sąžinei apie bolševikų nusikaltimus. Jie norėtų tą balsą nutildyti neva grąžindami pabėgėlius namo, o iš tikro uždaryдami į kalėjimus, išsiųsdami į Rusijos koncentracijos stovyklas ar nužudydami; jie griebsis visų priemonių, kad tik daugiau pabėgėlių išgavus, ir lietuviai pabėgėliai, ypatingai Vokietijoj, kasdien laukia iš bolševikų pusės vis naujų puolimų.

Nori ir vokiečiai, kad pabėgėliai grįžtų, nes dabar, kai nebereikia baudžiauninkų - darbininkų karo pramonei, neliko reikalo dalytis su jais duonos kąsniu ir teikti pastogę. Matydami kai kurių okupacinių įstaigų neperdidelį skaitymąsi su pabėgėliais, ir vietinai gyventojai ima žiūrėti į juos kaip į žmones, turinčius mažesnes teises. Zoologinis nacionalizmas per daug pripylė vokiečių tautos smegenysna kitų tautų neapykantos nuodų, ir iš jos net dabar nieko geresnio tikėtis netenka. Tik dabar vokiečiai savo neapykantą maskuoja neva noru nusikratyti užkietėjusiais naciais, nors prieš pusę metų tuos pačius žmones vadino didžiausiais nacionalsocializmo priešais ir bolševikais...

Nori ir amerikiečiai, kad pabėgėliai grįžtų, nes ir jiems būtų mažiau rūpesčio, jei keliasdešimt ar net keliais šimtais tūkstančių burnų būtų mažiau.

Nesinori tačiau tikėti, kad tas UNRRA planuojamas spaudimas būtų vykdomas tos kariuomenės pagalba, kuri kovojo dėl keturių didžiųjų lais-

vių - dėl laisvės didelėms ir mažoms tautoms, laisvės nuo baimės, laisvės nuo skurdo, laisvės nuo bado. Nesinori tikėti, kad žmonėms, iš kurių viskas atimta - turtas, šeima, tėvynė - būtų atimta paskutinė teisė - teisė gyventi. Todėl ir tuos Vokietijoj pasitaikančius prievartos aktus prieš lietuvius norime laikyti pavienių suklaidintų komendantų išsišokimais, ypatingai, kad Amerikos lietuvių organizacijoms buvo duotas oficialus pranešimas, jog karo departamentas dėl tų įvykių daro tyrinėjimą. Tai reiškia, kad Amerikos valdžia nepritaria smurtui prieš tremtinius.

-.-.-.-.-.-.-

Lietuvių gyvenimas Vokietijoj nėra lengvas. Daugelis visiškai skursta, gyvendami menkiausiuose kambarėliuose. Laimė, jei kas privačiai kambarėlį turi. Bet ir toji "laimė" atimama. Vokiečiai nori lietuviais nusikratyti ir iš privačių butų išmetinėja. Lietuviai kai kur prievarta gabenami į stovyklas. Žmonės stovyklų nesibaidytų, bet tos stovyklos dažnai ne stovyklos, o sandėliai, garažai, kareivinės be langų, be durų, be lovų, be čiužinių. Susikemša atskiruose kambarėliuose po kelias šeimas su mažais vaikais. Stovyklose tik viena geriau - geresnis maistas. Vokietis turi papildomą kortelę /Haushaltskarte/, pagal kurią gauna daržovių, vaisių ir kt. Vokiečiai turi pažįstamų kaime, ir jie pasipildo produktais šalia kortelių. Lietuviai tegauna vienas pagrindines korteles ir net ne viską gauna pirkti, kas jose įrašyta. Tai bado normos. Diržus visi suveržė jau senai. Vyrams, anot jų pačių, dar pusė bėdos, bet gaila moterų ir vaikų...

Ir vis dėlto net tokiose sunkiose sąlygose lietuviai Vokietijoj veikia. Stovyklose steigiami vaikų darželiai, įsteigta keliasdešimt pradžios mokyklų, apie dešimt gimnazijų /Wiesbadene, Augsburge, Lübecke, Hassendorfe, Regensburge, Seligenstadte, Hanau ir tt./, galvojama net apie lietuviško universiteto įsteigimą, organizuojami chorai, tautinių šokių grupės, kurios mūsų tautiniais šokiais jau ne kartą žavėjo amerikiečius, prancūzus ir kitus svetimšalius karius. Mūsų tautos noro gyventi ir žengti pirmyn nepalaužia joks vargas. Vargo metu ji sukaupia visas savo jėgas ir išeina iš jo laimėtoja, nors priešai jau ne kartą ją mirusiųjų tautų tarpan įrašyti norėjo. -

LIETUVIAI DANIJOJE

Visi lietuviai pabėgėliai Danijoj yra koncentruojami į vieną stovyklą Nymindegab. Turimomis žiniomis, Danijoj yra virš 2.000 lietuvių, kurie ir talpinami minėtoje stovykloje. Kitose stovyklose ir privačiai gyvena nežymus lietuvių skaičius.

Pirmieji į Nymindegab atvykę lietuviai, nors ir nespėję dar kaip reikiant įsikurti, jau parodė savo kultūrinę veiklą. Tautos ir Marijos šventė buvo iškilmingai atšvęsta.

Buvo surengtas koncertas, į kurį atsilankė labai daug apylinkės danų. Programoj buvo dainos, tautiniai šokiai, baletas ir muzika. Tą pačią dieną vakare koncertas buvo pakartotas stovyklos gyventojams.

Sporte irgi nesnaudžiama. Sudaryta futbolo komanda, kuri jau turėjo porą rungtynių su vietos danų komanda, kurios baigėsi nežymia danų pergale. Ir toliau numatoma plėsti kultūrinę veiklą ir ruošti įvairius pasirodymus stovykloje ir už stovyklos ribų.

PRANCŪZIJOS PABĖGĖLIAMS LIETUVIAMS šelpti popiežius Pius XII paskyrė 200.000 frankų.

ŠVEICARIJĄ ir ten esančius lietuvius pabėgėlius aplankė J.E. Lietuvos Arkivyskupas Metropolitas Juozapas Skvireckas, vykdamas į Romą pas popiežių. Arkivyskupas padarys pranešimą popiežiui apie lietuvių tautos ir Bažnyčios padėtį pavergtoje Lietuvoje ir apie pabėgėlių gyvenimą svetimuose kraštuose.

-.-.-.-.-.-.-.-.-

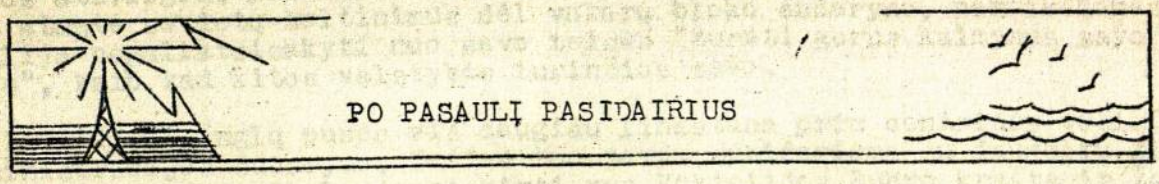

PADĖTIS LENKIJOJ. Švedų laikraščio "Dagens Nyheter" korespondentas Lux Taub šio laikraščio 11/XI numeryje duoda platų nuotaikų ir padėties vaizdą dabartinėje Lenkijoje. Korespondento teigimu, dabartinė Lenkijos vyriausybė, nors ir pripažinta sąjungininkų, neturi gyventojų pasitikėjimo. Į ją žiūrima, kaip į Maskvos ekspozitūrą. Gyvenimo sąlygos esančios sunkios. Didelis butų trūkumas, Transportas apverktinoj padėty. Už visus sunkumus lenkai kaltiną rusus, kurie esą tikrieji šeimininkai krašte. Lenkų kariuomenės vadovybę ligi šiol sudarą rusų karininkai, nors ir lenkų uniformose. Žmonės skundžiasi dėl sunkios būklės ir vis laukia "kaž kokio stebuklo", kuris jų vargus pašalintų.

PRANCŪZIJOJ gen. de Gaulle nepavyko sudaryti naują vyriausybę. Priežastis-komunistų atsisakymas priimti jo pastatytas sąlygas. D.N. žiniomis, komunistai norėję gauti vidaus, užsienių ir krašto apsaugos ministerių portfelius. De Gaulle pareikalavęs patikrinimų, kad užsienio politikos klausimuose komunistų ministeriai vadovautųsi Prancūzijos gerove, o ne Maskvos nurodymais. Tokio patikrinimo komunistai nenorėję duoti. De Gaulle atsisakius nuo pavesto jam uždavinio, komunistų partija 17/XI paskelbė pranešimą, iš kurio išeitų, kad ji yra pasirengusi imtis naujos vyriausybės sudarymo. Manoma, kad šiuo atveju neapseitų be griežtos kitų partijų opozicijos. Taigi, Prancūzijoj gali kilti vidaus sunkumų.

TRUMANO PASITARIMAI su Attlee ir Kanados min. pirm. Kingu 15/XI pasibaigė. Švedų spaudos žiniomis svarbiausi klausimai, paliesti per pasitarimus, buvę: 1. atominės energijos panaudojimo klausimas /žiūr. atskirą straipsnį/ ir 2. Palestinos klausimas. Paskutiniais metais žydų organizacijos vėl atgaivino nepriklausomos žydų valstybės palestinoje reikalą. Bet prieš tą reikalavimą sukilo arabai. Kadangi anglų imperijoj daug arabų, tai anglai, norėdami daryti žydams nusileidimų, prisibijo reakcijos iš arabų pusės. Dėl to jie siekia pasidalyti šiuo klausimu atsakomybe su USA. Bet, švedų spaudos žiniomis, Trumano ir Attlee nusistatymas sudaryti komisiją studijų reikalams nepatenkinąs nei arabų, nei žydų. Žydai pradėję kelti riaušes Palestinoje, pareikalavusias iš anglų ginkluotų jėgų sustiprinimo.

STALINO KALBOS, lauktos lapkričio 7, neteko išgirsti. Buvo manoma, kad jis pasisakys dėl Trumano 12 punktų, Stalinas ne tik nekalbėjo, bet net nedalyvavo Maskvos iškilmėse ryšium su 28 metų sovietų revoliucijos sukaktuvėmis. Dėl to buvo kilę įvairių gandų. Jo vietoje kalbėjo Molotovas, tačiau tiesioginiu būdu Trumano kalbos nepalietė. Jis tepažymėjo Sovietų Sąjungos norą bendradarbiauti su USA ir Didžiaja Britanija, pastebėdamas to bendradradarbiavimo trūkumus, kaip štai: nenugalėtas sunkumas Tolimųjų Rytų klausime, techninės paslaptys, "kurios neturėtų būti vieno krašto nuosavybe", neįvykdyti Krymo deklaracijos punktai ir nuomonių skirtumas dėl naujos Tautų sąjungos organizacijos. Bet bendrai jis optimistiškai nusiteikė dėl tolimesnio bendradarbiavimo galimumų.

ANGLŲ UŽSIENIŲ REIKALŲ MINISTERIS BEVINAS, kalbėdamas Žemuosiuose Rūmuose 8/XI dėl užsienių politikos, griežtai puolė Sovietų Sąjungą, reikalaudamas "padėti kortas ant stalo". Atėjęs laikas atvirai pasisakyti, ko pagaliau sovietai nori, kokie jų galutiniai reikalavimai tiek saugumo, tiek terito-

rijos atžvilgiu. Pritardamas Trumano paskelbtiems 12 punktų, Bevin griežtai atmetė sovietų kaltinimus dėl vakarų bloko sudarymo, pareikšdamas, kad Anglija negaliatsisakyti nuo savo teisės "turėti gerus kaimynus savo gatvėje", kaip kad kitos valstybės turinčios savo.

VOKIETIJOJ iš anglų pusės vis daugiau linkstana prie centrinės vokiečių administracijos sudarymo. Tačiau tuo tarpu susiduriama su daugeliu kliūčių. Prancūzija reikalauja atskirti nuo Vokietijos Ruhro kraštą ir žemes kairėje Reino pusėje, o tai sukelia abejojimų anglų ir amerikonų tarpe. Ligi šiolsunkiai einasi su atsiteisimo sutvarkymu. Sovietai, išgabenę iš savo zonos kas tik jiems tiko, dabar kelia vis platesnius reikalavimus dėl pramonės įmonių vakarų zonose. Pav., jie dabar nori gauti be kita ko vokiečių didžiąsias I.G. dažų įmones Leverhusene ir Kruppo fabrikų įrengimus Essene. O tuo tarpu žmonių masės iš rytų tebeplaukia į vakarų zonas. Tai lenkų ir čekoslovakų išvaryti iš jų gyvenamų vietų vokiečiai ir sovietų grąžinami į namus karo belaisviai, nustoję,pasak "Daily Telegraph", žmogaus išvaizdos.

ŠVEDŲ SPAUDA IR PABĖGĖLIAI. Lapkričio 15 "Svenska Dagbladet" įdėjo straipsnį "Švedų prieglaudos teisė," kuriame išsamiai nagrinėja tos teisės taikymą seniau ir dabar. Pažymėjęs, kad kad švedų vyriausybė anksčiau neišduodavo politinių pabėgėlių, laikraštis primena, kad Švedijoj dabar yra radę prieglaudą apie 33.000 baltiečių, jų tarpe 6.000 Estijos švedų, ir kad Maskvos radijas duodąs pakartotinai suprasti, kokį tai kelia susierzinimą Kremliuje. Taip pat esą asmenų iš atskirų valstybių rytų ir pietryčių Europoje, kurie nenori grįžti namo, nepalaukę tolesnės įvykių eigos. Čia jie turi tas pačias kliūtis, kaip ir būdami prieš karą pabėgėliais iš trečiojo reicho. Pagaliau, trečia rūšis susidaranti iš vokiečių karių, tarp kurių yra ir mažesnis skaičius baltiečių vokiečių uniformose, kurie ryšium su vokiečių kapituliacija Latvijoj gegužės mėnesį atbėgo čia ir buvo internuoti. Pagal karo paliaubų sąlygas jie turėtų būti išduoti nugalėtojams, tačiau baltiečiai čia, atrodo, yra ypatingoje padėtyje. Jie buvo prievarta paimti į vokiečių kariuomenę ir dėl to turėtų būti greičiau traktuojami kaip politiniai pabėgėliai.

Lapkričio 16 "Dagens Nyheter" spaudos apžvalgoje anksčiau pacituotas "Sv. Dagbl." mintis pakartojo savo skiltyse.

"Aftonbladet" lapkričio 6 d. numeryje straipsnyje "Užsieniečių apsigyvenimo teisė" rašo: "Švedijoj gyvena dabar daug pabėgėlių iš užsienių, kurie dėl viešpataujančio jų tėvynėje režimo nenori ten grįžti. Daugely atsitikimų jie laikosi tos pat nuomonės, kaip ir Jungtinės Amerikos Valstybės ir jų prezidentas: kiekviena tauta turi laisvai pasirinkti savo valdymosi formą."

Pažymėjęs, kad dalis tų pabėgėlių yra gavę leidimą gyventi Stockholme, laikraštis nurodo, kad tai nepatikę vienos svetimos valstybės pasiuntinybei, kuri pareikalavusi, kad būtų uždrausta gyventi Stockholme, nes, girdi, čia pabėgėliai užsiima politine agitacija. Atmesdamas tokį kaltinimą, laikraštis nurodo, kad, girdi, vienintėlis dalykas, kurį galima tiem pabėgėliam prikišti, tai kad jie myli savo buvusią tėvynę, bet tai Švedijoj nesąs joks nusikaltimas.

Jei atitinkamos įstaigos turėtų įrodymų, kad tas ar kitas pabėgėlis elgiasi netinkamai ir neužsitarnauja, kad būtų paliktas Stockholme, nebūtų pagrindo kritikai. Bet jei svetima atstovybė kišasi su patarimais, kaip tvarkyti žmones, iš kurių pirmiau buvo atimta jų piliotybė, atsiranda pilnas pagrindas griežtam pasipriešinimui.

Švedijos Magna Charta 16-tame paragrafe, apie valdžios formą, be kita ko sakoma, kad karalius negali nieko išvaryti iš vienos vietos į kitą, nebent Švedijos įstatymais nustatyta tvarka, ir kai įstatymai to reikalauja. - Ar turėtų svetimos valstybės atstovas gauti teises, kurios nėra suteiktos karaliui? - klausia užbaigdamas "Aftonbladet".

VISUOTINAS AMERIKOS LIETUVIŲ KONGRESAS

Amerikos Lietuvių Taryba dar rugsėjo gale išleido atsišaukimą "Į Amerikos Lietuvių Visuomenę", kurį paskelbė visi lietuvių laikraščiai, išskiriant komunistinius ir ir dešiniųjų tautininkų srovės laikraščius, kurie neįeina į Amerikos Lietuvių Tarybą remiančių organizacijų skaičių ir su kuriais dėl visuotinio Amerikos lietuvių suvažiavimo nebuvo tartasi.

Tą atsišaukimą dėl jo svarbos paduodame beveik ištisai:

"Karas visuose frontuose pasibaigė, ir didžiosios valstybės pradėjo svarstyti taikos klausimus. Žmonijos laimė, kad agresoriai, kurie šitą pasaulio gaisrą užkūrė, yra sumušti ir nuginkluoti. Mums, Amerikos piliečiams, džiaugsmas, kad karo pastangos, kurias mes visomis pajėgomis rėmėme, tapo apvainikuotos pergale, ir šiandien Jungtinės Valstybės drauge su savo sąjungininkais turi galią pertvarkyti pasaulį naujais pagrindais, užtikrinant jam teisingą ir pastovią taiką.

Tačiau taigos steigimas yra ko nesunkesnis uždavinys, kaip karo laimėjimas. Pergalėjusių valstybių koalicijoj, dar tik prasidėjus pasitarimams dėl taikos problemų, jau pasireiškė stambūs nuomonių skirtumai, interesų ir idejų susikirtimai; ir kasdien šita kova darosi aštresnė.

Milžiniškoje savo daugumoje mes, Amerikos lietuviai, pritarėme visa širdžia tiems taikos principams, kuriuos Vakarų Demokratijų vadai išreiškė Atlanto Čarteryje, pripažindami teisę kiekvienai pavergtai tautai atgauti laisvę ir pasmerkdami svetimų žemių grobimus bei valstybių sienų pakeitimus be gyventojų sutikimo. Šituose pareiškimuose mes matėme išsigelbėjimo viltį mažoms, nekaltai karo viesulo ištiktoms tautoms ir jų tarpe mūsų gimtajam kraštui Lietuvai.

Mūsų tėvų žemė Lietuva dar tebėra okupuota svetimomis armijomis, nors jiniekam karo nepaskelbė. Joje šeimininkauja svetimos valstybės pastatyta valdžia. Jos gyventojus persekioja ir terorizuoja iš svetimos šalies atsiųsti policininkai ir žvalgybininkai. Prievartos keliu jai brukama politinė, ekonominė ir socialinė santvarka, kuri yra priešinga jos gyventojų įsitikinimams ir norams.

Tūkstančiai Lietuvos sūnų ir dukterų buvo prieš ketveris metus pagrobti iš namų ir pasibaisėtinomis sąlygomis išgabenti į Sibiro tundras ir Turkestano tyrlaukius badauti ir mirti. Kiti tūkstančiai Lietuvos vyrų ir moterų vokiečių okupacijos metu buvo išvežti į darbo stovyklas Vokietijoj. Sovietų armijai pernai metais vėl įsiveržus į Lietuvą, minios žmonių, bijodamos patekti sovietų katorgon, leidosi bėgti į vakarus, ir didelis skaičius jų šiandien vargsta įvairių šalių prieglaudos vietose.

Ne vienus tik lietuvius ištiko ši baisi katastrofa. Kenčia nemažiau jų kaimynai latviai ir estai; kenčia milijonai kitų tautų žmonių - ypač tų, kuriems likimas lėmė gyventi žemėse, gulinčiose tarpe dviejų agresingų imperijų, Vokietijos ir Rusijos. Bet šitų tautų tragedija gali pasibaigti visišku jų sunaikinimu, jeigu demokratinės valstybės, laimėjusios karo pergalę, nesuskubs joms ūmai suteikti pagalbos. Mes turime jas raginti. Turime reikalauti, kad Jungtinės Valstybės drauge su savo sąjungininkais priverstų pasitraukti iš Lietuvos tuos, kurie ją engia ir kėsinasi pavergti.

Turime reikalauti, kad visokios okupantų armijos ir žvalgybos būtų iš

Lietuvos pašalintos; kad Lietuvoje būtų atsteigta žodžio, spaudos, susirinkimų ir organizacijų laisvė; kad visiems ištremtiems, jėga išgabentiems į užsienį arba pabėgusiems nuo okupantų smurto žmonėms būtų suteikta proga sugrįžti į savo tėviškes be baimės keršto arba persekiojimo, ir kad Lietuvos žmonėms būtų leista laisvu ir teisingu balsavimu išsirinkti savo valdžią.

Mes turime reikalauti, kad būtų kaip galint greičiau atstatyta laisva, nepriklausoma ir demokratinė Lietuvos Respublika. Teisės atžvilgiu Lietuva dar tebėra nepriklausoma valstybė. Ji turi pasidaryti nepriklausoma ir tikrovėje.

Turime jiems padėti apginti Lietuvos teises tarptautinėse konferencijose. Turime sušelpti jų organizacijas ir spaudą. Turime suteikti jiems galimybę pasiųsti geriausius savo atstovus į būsimą Taikos Konferenciją.

Šitiems tikslams Amerikos Lietuvių Taryba šaukia visuotinį Amerikos Lietuvių Kongresą, kuris įvyks šių metų lapkričio 29 ir 30 ir grudžio 1 dienomis Chicagoje, Congress Hotelyje. ...

turime sumobilizuoti visas savo pajėgas kovai dėl teisingos taikos, dėl geresnės ateities žmonijai, dėl laisvės Lietuvai!"

LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS KLAUSIMAS "ATOMINĖS BOMBOS" KONGRESE. "Aftonbladet" lapkričio 16 d. pranešimu, Amerikos lietuvių atstovai iškėlė ką tik pasibaigusiam "atominės bombos" kongrese Lietuvos savystovumo atstatymo reikalą, motyvuodami, kad, išradus atominę bombą, didžiosioms valstybėms nėra reikalo turėti buferines valstybes.

Vienas iš Amerikos lietuvių atstovų, Antanas Olis, minėtam kongresui pareiškė, kad, atradus atominę bombą, Lietuva nebesanti sovietams reikšminga, kaip buferio vaidmenį vaidinanti sritis, sauganti Sovietų Sąjungą nuo užpuolimo. Todėl Lietuva turi būti išlaisvinta iš rusų kontrolės.

BENDRO AMERIKOS LIETUVIŲ FONDO /BALF/ pirmininkas kun. dr. I. B. Končius Chicagoj rugsėjo 30 - metinės sukakties, kaip BALF yra National War Fund nariu, išvakarių proga pasakė kalbą, duodamas BALF metinę apyskaitą ir nupasakodamas sekančių veiklos metų užsimojimus. Jis tarp kitko pranešė:

1. nuo karo nukentėjusiems ir mokslą einančiam jaunimui išleista pinigais 324.000 dolerių.

2. drabužių ir avalinės per tą laiką surinkta per 300.000 svarų. Į Europą pasiųstos keturios drabužių ir avalinės siuntos, jų tarpe virš 80.000 svarų drabužių ir apie 20.000 dolerių vertės medikamentų Lietuvon, tačiau iš Lietuvos negauta jokia žinia, kad tie drabužiai ir medikamentai gauti.

3. lietuviai šelpiami šiose šalyse: Lietuvoje, Švedijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Šveicarijoje, karo zonose Vokietijoje ir Austrijoje ir Pietų Amerikoje.

Nauji finansiniai metai prasidėjo spalio 1, ir BALF ateinantiems metams numato sekančius darbus:

1. drabužių vajaus darbas bus tęsiamas visu smarkumu toliau.

2. lapkričio mėnesį bus pradėtas maisto ir kitų būtiniausių reikmenų rinkimo vajus. Valdžios leidimai jau gauti.

3. karo audros nuskriausti lietuviai yra ištroškę ne tik maisto ir drabužių, bet ir spausdinto lietuviško žodžio. Todėl pradedama lietuviškų knygų bei žurnalų rinkliava.

4. labai mažai gaunama drabužėlių vaikučiams. Dėl to numatoma organizuoti moterų ir merginų ratelius pasiūti vaikams drabužėlių ir padaryti jiems mezginėlių.

5. bus siunčiama ir toliau piniginė parama. Bus teikiamos stipendijos mokslą einančiam jaunimui Europos šalyse. Bus duodama piniginė parama vaikams, našlėms su vaikais , seneliams ir ligoniams.

National War Fund šiems metams paskyrė 600.000 dolerių. Ši suma yra labai maža, kadangi šelptinų skaičius yra labai didelis. Tikimasi, kad ši suma bus padidinta. Taip pat tikimasi Amerikos lietuvių aukų.

X-X-X-X-X-X-X-X-X

LIETUVIAI STUDENTAI VOKIETIJOJE

Rugpjūčio 25 Würzburge buvo susirinkę pasitarti 16 lietuvių studentų iš įvairių Vokietijos vietų ir sudarė Lietuvių Studentų Iniciatyvinę Komisiją. Ta komisija išleido atsišaukimą į Vokietijoj gyvenančius lietuvius studentus, kviesdama juos išsirinkti vietose atstovus, kurie rugsėjo 8 susirinktų Würzburge aptarti studentams svarbius klausimus. Susirinkę studentų atstovai išsirinko Lietuvių Studentų Atstovybę. Taip pat išrinkta revizijos komisija ir garbės teismas. Savo užsimojimus atstovybė išdėstė tokioje deklaracijoje:

"Lietuvių Studentų Atstovybė savo darbą pradeda ypatingai sunkiomis sąlygomis. Turėdama prieš akis greit prasidedančius akademinius metus, atstovybė numato artimiausiu laiku anketomis surinkti tikslias žinias apie lietuvius studentus ir norinčius studijuoti, tirti studijų galimumus Vokietijos ir kitų kraštų universitetuose, padėti studentams įstoti į universitetus ir studijuojančius remti visais galimais būdais. Gyvai jausdama sunkia materialinę lietuvių studentų padėtį, atstovybė ko skubiausia organizuos materialinį studentų šelpimą.

Atstovybės darbo tikslas bus įgyvendinti tai, ką lig šiol lietuviškoji studentija Vokietijoj yra užsimojusi padaryti organizaciniu atžvilgiu. Kad ateityje studentijos darbas būtų koordinuotas, bus parengtas studentų atstovybės statuto projektas.

Lietuvių studentų atstovybė tuoj sueis į kontaktą su jau veikiančiomis sritinėmis studentų atstovybėmis ir, organizuodama naujas, derins jų veiklą centralizacijos principu. Atstovybė stengsis susirišti su lietuviais studentais užsienyje bei jų organizacijomis.

Šalia tų darbų Lietuvių Studentų Atstovybė nepamirš kultūrinių reikalų, kels lietuvišką mintį, darys viską, kuo galėtų prisidėti prie bendrųjų lietuvių tikslų siekimo.

Studentų atstovybė, pradėdama šį naują barą, laukia ne tik savosios profesūros, bet ir visos lietuviškos visuomenės pritarimo bei paramos".

Lietuvių studentų atstovybės centras bus tuo tarpu Würzburge, gi atstovybės skyriai bus Münchene /Bavarijai/, Tübingene /Württenbergui/, Detmolde /anglų zonai/, Innsbrucke /Austrijai/.

Iki šiol dar negauta žinių, kiek studentų yra Vokietijoj ir kiek įstojo į univrsitetus.

Lietuviškos profesūros sluoksniuose galvojama apie lietuviško universiteto reikalą, kuriame galėtų būti įsteigti visi fakultetai toms mokslo ir meno šakoms, kurios buvo nepriklausomos Lietuvos aukštosiose mokyklose.

UNRRA taip pat pritaria lietuvių akademijos stovyklos kūrimui. Joje turėtų susitelkti studentai ir profesūra. Būtų galima organizuoti joje ir aukštojo mokslo disciplinoms išeiti kursus. Iš tos stovyklos ir gali išsivystyti lietuviškas universitetas Vokietijoj.

VISIEMS MŪSŲ SKAITYTOJAMS

Ir šį numerį išleidžiame smarkiai padidintą: norime atsilyginti už spalio mėnesį, kada teišėjo vienas numeris. ---

Stockholmo lietuviai
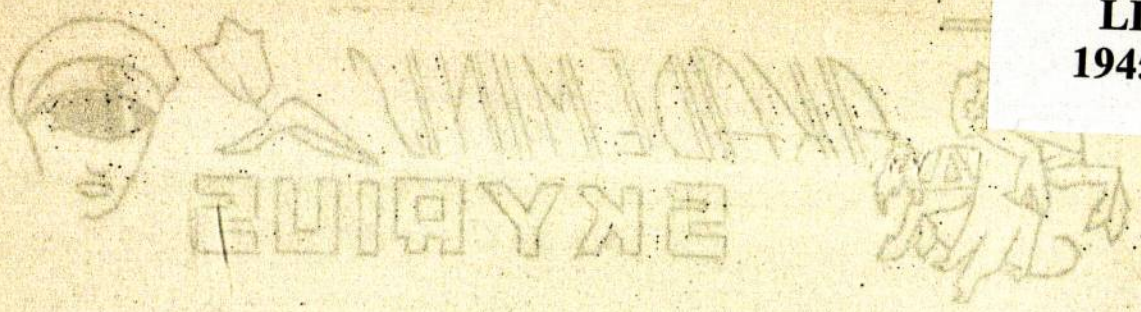
LD 286
1945, Nr.7